

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Prester mera

– en kvalitativ studie om genus och psykisk ohälsa hos högstadieelever

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Joakim Målberg

Handledare: Ulla-Carin Hedin

Abstract

Titel *Prester mera*

– en kvalitativ studie om genus och psykisk ohälsa hos högstadiel elever

Författare Joakim Målberg

Handledare Ulla-Carin Hedin

Nyckelord psykisk hälsa, genus, ungdomar, skola, kurator

Studiens syfte är att undersöka den psykiska ohälsan hos elever som går på högstadiet ur kuratorers perspektiv. Detta för att lyfta deras syn på problematiken och det preventiva arbete som bedrivs. Forskning visar att elevers psykiska hälsa har försämrats de senaste 20 åren och att tjejer mår sämre än killar. Med anledning av detta utgår denna studie med fokus på den sociala konstruktionen av roller och kategorier. Studiens frågeställningar är som följer:

- Hur påverkar kön, klass, etnicitet och sexualitet tjejers psykiska ohälsa?
- Vilken betydelse har konstruktionen av genus för hur tjejer och killar mår?
- Vad har tjejer för makt att påverka sitt eget mående? (ej behandlad pga. materialbrist)
- Hur upplever skolkuratorer problemen med psykisk ohälsa hos elever, och hur stor möjlighet har de att kunna hjälpa dessa personer?

Studien är bedriven med kvalitativ metod i form av fem stycken intervjuer med skolkuratorer med en intervjuguide som grund. Resultaten är sedan analyserade med hjälp av meningskodning och narrativ analys.

Studien visar tydliga tendenser till att psykisk ohälsa kan vara sammankopplat med högre prestationskrav hos tjejer i jämförelse med killar. Den visar även vissa tendenser att killar skulle vara mindre benägna att söka hjälp för sina problem och att prata om dem. En annan tydlig tendens var att elever som avviker från normen riskerar att bli retade eller hamna i utanförskap. Det preventiva arbetet skiljer sig mellan olika skolor och vilken effekt olika metoder har går ej att bedöma. En tolkning av detta arbete utifrån maktteori ger en ökad medvetenhet om skolans makt över eleverna, vilket skulle kunna effektivisera och precisera det förebyggande arbetet. Analys av resultat utifrån konstruktionsteorier ger en förklaring där skapandet av olika genusroller för tjejer och killar bidrar till olika möjligheter och begränsningar som i sin tur kan förklara att den psykiska ohälsan tar sig olika uttryck.

Tack

Jag vill passa på att rikta uppmärksamhet till de kuratorer som valde att delta i min studie, ert bidrag är jag väldigt tacksam för. Jag vill även tacka min handledare Ulla-Carin Hedin för kloka kommentarer under arbetets gång. Till sist vill jag visa min tacksamhet till Kajsa, för ditt obevekliga stöd och tålamod.

Göteborg den 20 april 2011

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR.....	1
1. INLEDNING.....	2
2. SYFTE OCH PROBLEM.....	3
2.1 SYFTE.....	3
2.2 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
2.3 AVGRÄNSNINGAR.....	3
3. BAKGRUND.....	4
3.1 DEFINITION AV PSYKISK OHÄLSA.....	4
3.2 DEN GAMLA OCH NYA SKOLLAGEN.....	4
3.3 FÖRFÖRSTÅELSE.....	6
4. TIDIGARE FORSKNING.....	7
4.1 FÖREBYGGANDE ARBETE.....	7
4.2 PSYKISKA HÄLSAN I SKOLAN.....	8
4.3 LIVSVILLKORENS BETYDELSE.....	9
4.4 UPPLEVD HÄLSA UNDER HÖGSTADIET.....	10
4.5 STRESSFAKTORERS PÅVERKAN.....	11
4.6 FÖLJDER FÖR OFFER.....	12
4.7 SAMMANFATTNING AV KUNSKAPSLÄGET.....	12
5. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	14
5.1 PERFORMATIVITET.....	14
5.2 GENUSIDENTITET.....	15
5.3 SKOLAN SOM DISCIPLINÄR MAKT.....	15
5.4 DISKURS.....	16
5.5 HABITUS.....	17
5.6 DET SOCIALA RUMMET.....	17
5.7 INTERSEKTIONALITET.....	18
5.8 SYSTEMTEORI.....	18
5.9 TEORIDISKUSSION.....	19
6. METOD.....	20
6.1 VAL AV METOD.....	20
6.2 VAL AV ANSATS.....	21
6.3 INTERVJUER.....	21
6.4 URVAL.....	22
6.5 GENOMFÖRANDE.....	23

6.6 ANALYSFÖRFARANDE.....	23
6.7 BORTFALL.....	24
6.8 ETIK OCH DILEMMAN.....	24
6.9 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET.....	25
6.10 FELKÄLLOR.....	26
6.11 METODDISKUSSION.....	26
7. RESULTAT OCH ANALYS.....	27
7.1 KRAV OCH PRESTATION.....	27
7.2 NORMAVVIKELSE.....	30
7.3 BAKGRUNDSFAKTORER.....	34
7.4 GENUSROLLER.....	37
7.5 FÖREBYGGANDE ARBETE.....	40
7.6 SAMMANFATTNING.....	43
8. DISKUSSION.....	44
8.1 DISKUSSION AV RESULTAT.....	44
8.2 FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING.....	48
KÄLLFÖRTECKNING.....	49
BILAGA 1.....	51
BILAGA 2.....	52

Förkortningar

- BUP: Barn- och ungdomspsykiatri
- CSA: Social services abstracts
- DEJA: Delegationen för jämställdhet i skolan
- HSL: Hälso- och sjukvårdslagen
- SKL: Skollagen
- SoL: Socialtjänstlagen
- WHO: World Health Organization

1. Inledning

I början av 2011 uppmärksammade jag i de nationella medierna om en svensk studie som behandlade psykisk ohälsa hos högstadieungdomar. Denna studie, som skulle komma att publiceras under februari månad, visade resultat som tydde på att tjejer på högstadiet mår sämre än killar och att skillnaderna dessutom ökar under åren som ungdomarna går på högstadiet. Dessutom visade jämförelser med tidigare studier på att den psykiska hälsan hos ungdomar stadigt har försämrats de senaste tjugo åren. Då ungdomar tillbringar en stor del av sin tid i skolan riktades min uppmärksamhet mot hur situationen ser ut där. Jag funderade över hur de professionella inom skolan ser på denna problematik och vad dem upplever av den. Min egen bild av den hjälp som går att få i skolan när det gäller psykiska problem är hos skolkuratoren, även om det under min tid i skolan var stigmatiserat och inte särskilt många som öppet berättade att de gick dit för att samtala. Det som forskning berättar för oss är att problemen med psykisk ohälsa har ökat vilket intresserade mig att forska kring problematiken och se vad som kan göras för att vända trenden.

Då forskning ger oss indikationer på att den psykiska hälsan är sämre hos tjejer föddes ett intresse i mig fortsätta på det spåret och utforska vad detta kan bero på. Det skulle innebära att det finns väsentliga skillnader mellan hur tjejer och killar mår, även om de går på samma skola och lever i samma samhälle. Om förklaringen inte går att hitta där, var ska vi då leta?

Enligt Skollagen (SFS, 1985:1100) så finns det inget krav på att det ska finnas en kurator på skolan, däremot ska det finnas en skolsköterska och skolläkare. De personer som arbetar med denna typ av elevhälsofrämjande arbete ingår i vad som i lagen kallas för Skolhälsovården. Dessa personer är de som finns att tillgå för att ge stöd och vård till elever som behöver det samt att arbeta förebyggande mot ohälsa. Hur detta arbete ska organiseras i praktiken lämnas till stor del öppet till de enskilda skolorna enligt min lagtolkning, då det tydligaste krav lagen anger är att det ska ske tre stycken hälsokontroller under perioden en elev går i grundskolan. Med avstamp ur det ovan förda resonemanget avser jag att fördjupa mig i hur problematiken med psykisk ohälsa hos högstadieelever upplevs ur kuratorers perspektiv.

2. Syfte och problem

I det här avsnittet kommer jag att beskriva utgångspunkten för denna studie genom att förklara det bakomliggande syftet och frågeställningarna. I slutet av kapitlet förklarar och motiverar jag studiens ramar.

2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka kuratorers upplevelse av psykisk ohälsa hos ungdomar som går på högstadiet. Vidare kommer jag att fokusera på tjejers psykiska ohälsa med fokus på genus- och maktperspektiv. Kuratorers upplevelse skulle vara intressant att få fördjupad kunskap om, då dessa är de professionella inom skolan som ska finnas till hands för att kunna samtala med och hjälpa de ungdomar som lider av psykisk ohälsa. Med en inblick i kuratorers upplevelse kan förhoppningsvis en ökad förståelse för hur problematiken genereras bidra till att utveckla arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar.

2.2 Frågeställningar

- Hur påverkar kön, klass, etnicitet och sexualitet tjejers psykiska ohälsa?
- Vilken betydelse har konstruktionen av genus för hur tjejer och killar mår?
- Vad har tjejer för makt att påverka sitt eget mående?
- Hur upplever skolkuratorer problemen med psykisk ohälsa hos ungdomar, och hur stor möjlighet har de att kunna hjälpa dessa personer?

2.3 Avgränsningar

I denna studie har jag valt att avgränsa mig till att undersöka gruppen ungdomar som går på högstadiet, d v s de är mellan 12-13 år till 15-16 år när de börjar och slutar högstadiet beroende på när under året de är födda. Denna ålderskategori finner jag intressant att studera då de befinner sig i början av adolescensen och att det för många innebär en omvälvande tid med könsmodnhet och andra utvecklingssteg. Vidare har jag avgränsat mig till att intervjua enbart kuratorerna i elevhälsoteamen då deras arbete fokuserar på samtal med elever i jämförelse med skolsköterska och skolläkare som fokuserar på det medicinska. Det hade kunnat vara intressant att även intervjua skolpsykologer, men jag föreställer mig att

kuratorerna oftare har den första kontakten och psykologen hjälper till med tyngre problematik. Visserligen hade det också varit intressant, men på grund av studiens begränsade tidsram ansåg jag mig behöva avgränsa till en yrkeskategori.

3. Bakgrund

I det här kapitlet kommer jag först och främst att definiera begreppet psykisk ohälsa, vilket hör till de mer centrala i denna studie. Jag kommer även att beskriva det lagrum som de professionella inom skolan arbetar utefter, för att ge en bild av vilka ramar kuratorers arbete på skolan rör sig inom. Avslutningsvis kommer jag att tala om min förförståelse och hur den har påverkat arbetet.

3.1 Definition av psykisk ohälsa

Enligt WHO inbegrips begreppet psykisk hälsa i den övergripande definitionen för hälsa vilken lyder som följer: *”Ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välmående, och inte enbart frånvaro av sjukdom”* (WHO, 2011, författarens översättning från engelska). Vidare utvecklas definitionen av den psykiska hälsan med att beskriva att det förebyggande arbetet med människor är viktigt, t ex prevention av psykiska problem. Enligt WHO är alltså den psykiska hälsan en del av en persons totala hälsostatus, men den är även beroende av den fysiska hälsan och det sociala välmåendet. Det betyder att alla dessa tre faktorer spelar in när en persons hälsa definieras och kan säkerligen samverka både positivt och negativt. Den psykiska hälsan påverkar och kan bli påverkad av de andra faktorerna vilket ger oss en komplex bild av vad psykisk ohälsa egentligen beror på. Det vi dock kan säga är att psykiska hälsan är en del av en helhet som den själv är med och påverkar.

3.2 Den gamla och nya skollagen

I den svenska Skollagen (SFS, 1985:1100) står det skrivet hur arbetet med elevers hälsa ska bedrivas på skolorna. Där finns angivet i 14 kap. 2 § att *”...skolhälsovården främst skall vara förebyggande och omfatta hälsokontroller och enkla sjukvårdsinsatser”*. Vidare står att det *”...skall finnas skolläkare och skolsköterska [...] elev ska genomgå minst tre hälsokontroller*

jämnt fördelade över skoltiden". Denna lag har funnits sedan 1985 men ersätts snart av en ny reviderad version.

Den första juli 2011 kommer en ny skollag (SFS, 2010:800) att träda i kraft och där har en del förändringar gjorts. Till att börja med kommer Skolhälsovården att framtiden kallas för Elevhälsan och omfattningen av vad denna ska innefatta har utökats. Förutom som tidigare skolläkare och skolsköterska ska nu även finnas kurator och psykolog. Dock står i lagen att det *"ska finnas tillgång"* till dessa vilket är en förändring sedan tidigare, vilket innebär att dessa ej behöver vara stationerade på skolan. Vidare står i den nya lagen att elevhälsan *"ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser*". Lagen fortsätter att förklara att arbetet ska bedrivas *"främst förebyggande och hälsofrämjande"*. Vad som går att se är en utveckling och ett förtydligande kring hur arbetet ska bedrivas, där det har lyfts fram psykologiska och psykosociala faktorer. Precis som i den nuvarande lagen är arbetet främst inriktat på att vara förebyggande men med ett tillägg att även vara hälsofrämjande. Ett sätt att tolka dessa förändringar är att det nu ingår tydligare fokus på den psykiska hälsan och att det preventiva arbetet för elevers hälsa har stärkts ytterligare.

I den nya lagen har även tillkommit förändringar gällande den sekretess som gäller mellan personal på skolan. Den förändring som har skett är en försvagning av den sekretess som gäller mellan personal på en skola, vilket Skolverket har ställt sig kritiska till (Skolverket, 2011). Det som står i den nya lagen är att personal får lämna över information om en elev till annan personal utan samtycke. Skälet till detta är att eleven ska kunna få det stöd den behöver. Det kan t ex gälla information om en elev som förs vidare från kuratorn till elevens klassföreståndare. Hur denna förändring kommer att påverka är svårt att veta på förhand. Om det som lagen syftar till leder till ett ökat stöd och en bättre förståelse för elever med problematik så är det självfallet en positiv utveckling. Vad som ej går att veta innan är hur det kommer att påverka elevers vilja att söka upp professionella på skolan och berätta om sina problem för dem. Jag förutsätter att elever inom skolan kommer att bli väl informerade om dessa förändringar när de sker, så att elever vet vilka förutsättningarna är och inte stöter på obehagliga överraskningar. Vad jag kan se som ett eventuellt problem är att inom olika vårdgivande yrken som t ex läkare, psykolog, kurator och sjuksköterskor så arbetar dessa vanligtvis under Hälso- och sjukvårdslagen. Det innebär en stark sekretess såvida det inte

gäller att något barn far illa, då det finns anmälningsskyldighet enligt Socialtjänstlagen (14 kap. 1 §). Med andra ord får information ej föras vidare utan personens samtycke. När denna sekretess förändras vid olika institutioner men gällande samma yrkesgrupp skulle därför oklarheter kring vilken sekretess som gäller kunna uppstå.

3.3 Förförståelse

I denna studie har jag använt mig av ett hermeneutiskt perspektiv för att inhämta information och analysera resultaten. Vad som är centralt inom hermeneutik är att vi människor aldrig är utan förförståelse. Thurén (2007) förklarar att det hela tiden sker ett växelspel mellan förståelse och erfarenhet, vilket kallas för "*hermeneutisk cirkel*" där en större erfarenhet leder till en bättre förförståelse. Vidare förklarar Thurén att det dock innebär att vi kommer att behöva ändra våra uppfattningar ibland, då vi aldrig helt säkert på förhand kan veta hur ett fenomen kommer att se ut innan vi studerat det. Thurén förklarar vidare att människan har socialiserats in i samhället och att vi därmed alltid tolkar vad vi upplever med hjälp av våra referensramar.

Den förförståelse som jag burit med mig in i detta arbete, förutom alla mina erfarenheter som omedvetet påverkar mina val, är till att börja med det faktum att jag är student på socionomprogrammet. Det innebär att jag har intresse för och har studerat olika människors problem i samhället och känner en drivkraft att vilja arbeta med och forska vidare i dessa ämnen, för att förhoppningsvis kunna underlätta vissa bördor för en del människor. När det kommer till det specifika ämnet som jag har inriktat mig på samt det fokus i val av teorier, sökande efter tidigare forskning och val av analysmetod så grundas det till stor del på mitt intresse för könsroller. Den teoretiska kunskap jag har om detta har jag fått genom att studera genusvetenskap på universitetet. Jag försöker vara medveten om att hela tiden vara kritisk till de mönster som jag tror mig se när jag studerar ett ämne. Mitt intresse för genusfrågor är nära sammankopplat med feminism som i grunden handlar om en vilja till förändring och därför bör speciell vaksamhet vara närvarande vid forskning kring dessa typer av frågor. Med vaksamhet menar jag förmågan att försöka hålla isär t ex vilka mönster som faktiskt uppenbarar sig från de önskvärda ur ett politiskt perspektiv. Jag föreställer mig dock att förmågan till ett kritiskt förhållningssätt är minst lika relevant inom alla andra forskningsdiscipliner.

4. Tidigare forskning

Det har bedrivits tidigare forskning inom området psykisk ohälsa hos ungdomar med många olika infallsvinklar. Jag har valt ut ett antal av dessa och har då utgått från studiens problemområde, men även sökt att bredda omfånget för att även fånga in betydelsefull kunskap om det som ligger i periferin. Bland urvalet finns studier kring andra ålderskategorier men även studier från Holland och Tyskland. Dessa länder bör kunna vara intressanta när det gäller att jämföra med svenska förhållanden, då dessa också är nordeuropeiska länder med närhet till Sverige. I möjligaste mån har jag sökt studier som varit relativt aktuella. Avslutningsvis sammanfattar jag kunskapsläget utifrån mitt urval samt diskuterar kring hur den aktuella forskningen bedrivs.

4.1 Förebyggande arbete

Under 2009 publicerade Socialstyrelsen en rapport som var en nationell inventering betitlad *Skolhälsovårdens metoder att förebygga psykisk ohälsa* (2009). Regeringen var uppdragsgivare och syftet var att undersöka på vilka sätt skolan arbetar med psykisk ohälsa och vilka metoder som används. I studien deltog 600 skolor och ägde rum under 2008. För att genomföra detta arbete så genomfördes telefonintervjuenkäter samt webbaserade enkäter som skickades ut till de berörda inom skolhälsovården; kuratorer, skolsköterskor, skolpsykologer m fl. Svarsfrekvensen var 72% men telefonintervjuerna hade en låg frekvens. Båda enkäterna innehöll frågor som handlade om arbetssätt och hur man samarbetar med annan personal, hur man arbetar med föräldrasamverkan samt vilka insatser som kan ges till personer med psykisk ohälsa.

Resultatet från studien var att det vanligaste sättet att upptäcka psykisk ohälsa är genom eleverna själva eller från annan personal på skolan. Det framkom även att samarbetet med annan personal, föräldrar och myndigheter fungerar bra men att alltför lite av detta arbete blir dokumenterat. Vidare visade det sig att det finns ett stort intresse bland dem som arbetar att utveckla sina kunskaper på området psykisk ohälsa. De slutsatser som drogs av Socialstyrelsen var att det behöver utvärderas vilka metoder som ska användas inom skolhälsovården samt att det behövs insatser för vidareutbildning av personal.

4.2 Psykiska hälsan i skolan

För att vidga bilden av den psykiska hälsan i skolan genomfördes en kunskapsöversikt av docent Maria Westling Allodi vid Specialpedagogiska institutionen på Stockholm universitet, som Statens offentliga utredningar gav ut under 2010 (SoU, 2010:79). Den initierades av DEJA. Syftet med översikten var att fokusera på forskning kring flickors och pojkars psykosociala hälsa och hur faktorer i skolan inverkar på denna. Materialet till litteraturöversikten är hämtat från ett tidigare projekt från Kungliga vetenskapsakademien, och utifrån detta har ett urval gjorts där sammanlagt 86 artiklar fanns vara relevanta.

Genomgången av artiklarna visar starkt stöd för ett antal fenomen. Däribland att killar visar på mer externaliserade problem från tidig ålder, samt att tjejer har mer internaliserade problem och lägre självuppfattning från tidiga tonår. Vidare råkar killar ut för mer problem och har svårare att koncentrera sig och har lägre kompetensnivå. Genomgången visar även att skolsvårigheter påverkar självuppfattningen och goda skolresultat skyddar mot både internaliserade och externaliserade symptom. Studien resonerar kring att det borde tas hänsyn till att tjejer och killar har olika utvecklingsfaser och att det därför, vid generaliserande termer, alltid är relevant att nämna ålder och sammanhang. Vidare tar studien upp att när könstypiska skillnader gällande psykisk ohälsa jämförs internationellt, så visar det sig att dessa skillnader är mindre där de sociala genusrollerna är mer jämställda. Studien fortsätter med en historisk tillbakablick där det visar sig att de senaste 20 åren har variationen på kvalité i skolorna i Sverige ökat, vilket betyder att det är större skillnader i vilka förutsättningar elever får i dagens skola. Enligt undersökningen visar studier på att det finns fördelar med traditionellt könstypiska egenskaper beträffande den psykiska hälsan. Vidare så innebär det att vissa av dessa egenskaper går förlorade då barn i dag inte behandlas lika könsbundet som tidigare. Av denna anledning bör det utforskas kring andra sätt att nå ut med dessa positivt skyddande egenskaper. Avslutningsvis så tar studien upp att det av dessa skäl kan vara bra för lärare i skolan att erkänna och beakta skillnaderna mellan tjejer och killar gällande den psykiska ohälsan. Det nämns även kort att skillnader inom respektive kön kan vara värt att beakta, dock ej närmre preciserat.

4.3 Livsvillkorens betydelse

I en avhandling från Mittuniversitetet i Karlstad skriver Evelina Landstedt (2010) om hur ungdomars olika livsvillkor påverkar deras psykiska hälsa. Författaren kopplar samman dessa villkor med ett genusperspektiv för att försöka förklara ungdomars psykiska ohälsa. Syftet med studien var att undersöka vilka bakomliggande faktorer som påverkar den psykiska hälsan. För att undersöka detta så kontaktades gymnasieelever mellan 16 och 19 år i Västernorrland i Sverige. Studien ägde rum i skolmiljö och bestod av en enkätstudie där 1663 ungdomar deltog och var jämnt fördelat mellan tjejer och killar (78, 3% svarsfrekvens), samt ett antal fokusgrupper med totalt 29 deltagare. I fokusgrupperna söktes en varierad målgrupp och dessa fick sedan diskutera brett om deras syn på ungdomars psykiska hälsa. Det material som erhöles från dessa fokusgrupper fick senare ligga till grund för utformningen av enkätstudien. De punkter som låg i fokus under gruppdiskussionerna var stress, våld samt psykosocial skolmiljö.

Resultaten från studien visar att det var vanligt att ungdomar upplever stress, psykiska besvär och uppvisar självskadebeteende, dock var detta dubbelt så vanligt förekommande hos tjejer. Det visade även på att tjejer har en högre representation när det gäller multipel psykisk ohälsa. Andra fynd var att personer som kommer ifrån en låg ekonomisk bakgrund också visar på ökad psykisk ohälsa, vilket kopplas till olika klassbakgrund. Det framkommer även att hur de sociala relationerna fungerar har stor betydelse för den psykiska hälsan, och att dessa oftare förknippas med psykisk ohälsa hos tjejer. Enligt studien upplever tjejer i jämförelse med killar ett större ansvarstagande och högre krav att prestera i skolan, samt vidare även högre krav på utseendet vilket sammantaget kan leda till ökad stress och psykisk ohälsa. Vad det gäller våld och trakasserier var detta lika vanligt förekommande bland tjejer som killar, dock är killar i högre grad benägna att både utsätta samt bli utsatta för fysiskt våld. Angående killar så visade resultat att dem ej upplever sig ha något problem att tala om sina känslor med andra, så länge de känner sig trygga i situationen. I diskussionen framgår att det finns både vinster och förluster med att gå ifrån traditionella roller byggda på femininitet och maskulinitet, då avkall får göras både vid att tillhöra eller distansera sig från den dominerande strukturen.

4.4 Upplevd hälsa under högstadiet

I en artikel publicerad i *Journal of adolescent health* (Jerdén, Burell, Stenlund, Weinehall & Bergström, 2011) skrivs om den upplevda hälsan hos svenska ungdomar på högstadiet. Studien har haft som syfte att utvärdera den utveckling som sker av hälsan från sjunde till nionde klass. För att genomföra detta så har skolor från tre olika kommuner använts med varierande antal invånare, geografiskt område samt utbildningsnivå hos föräldrar. Därefter så har de skolor där utbildningsnivån hos föräldrarna är högst respektive lägst valts ut och blivit inbjudna att delta. Undersökningen har ägt rum med 788 elever (75% svarsfrekvens) när de gick i sjunde, 2003, samt i nionde klass, 2006. Enkäten fokuserade på begrepp som empowerment, upplevd hälsa, hälsobeteende samt sociodemografi och frågorna hämtades huvudsakligen från en WHO-undersökning som heter *Health behavior in school-aged children*. Ungdomarna i studien var jämnt fördelade mellan tjejer och killar och ungefär hälften hade minst en förälder som studerat på högskola.

Studiens resultat visar att fysisk aktivitet och en positiv stämning i familjen är kopplat till en bättre psykisk hälsa. Även positiva erfarenheter av skolan leder till bättre en psykisk hälsa, vilket dock gäller tjejer och ej killar. Vad det gäller positiva familjeförhållanden var påverkan ganska lika mellan tjejer och killar om än en aning mer sårbart för killar. Det visade sig att under högstadieperioden så var det 14% av ungdomarna som upplevde en förbättrad hälsa samtidigt som 25% uppgav att de låg på ungefär samma nivå. Övriga upplevde en nedgång av varierande grad. Av dessa så var tjejers hälsa på en lägre nivå än killars och skillnaderna ökade under högstadiets gång. Dock visar en internationell jämförelse att svenska 13- till 15-åringar ligger över snittet när det gäller psykisk hälsa, enligt studien. Vidare gick ej att se kopplingar med rökning och alkohol till psykisk ohälsa, och enligt studien så säger både risktagande beteende samt fysisk aktivitet mer om hälsan i nuet och mindre om vilken nivå den kommer att ligga på i framtiden. Hur den framtida hälsan ser ut beror alltså till stor del på andra faktorer. Studien diskuterar kring hur tjejer uppger att de själva mår och att det är vanligt att de säger sig må bättre än vad de egentligen gör. Exempelvis uppger tjejer en *mycket bra* hälsa när den egentligen är *bra*, och en *bra* hälsa när den egentligen är *dålig*.

4.5 Stressfaktorers påverkan

I Holland har det genomförts en studie som fokuserar på ungdomar och olika stressfaktorer. Artikeln är publicerad i *Journal of adolescent health* (Bakker, Ormel, Verhulst & Olderhinkel, 2010). Syftet med studien var att testa två stycken hypoteser för att se om ett antal stressfaktorer ger olika utslag på den psykiska hälsan hos tjejer och killar. Den första hypotesen var att tjejer och killar är känsliga för olika typer av stress, och den andra var att samma typ stress är förknippat med olika typer av problem med psykisk ohälsa hos tjejer och pojkar. Vidare utvecklar studien hypoteserna och beskriver att samma typ av problem leder till internaliserade problem hos tjejer och externaliserade problem hos killar. Studien genomfördes i norra Holland och deltagarna var med i ett projekt som hette *TRAILS – Tracking Adolescents' Individual Lives*. Ungdomarna som deltog var födda mellan 1989 och 1990 och var vid deltagandet ca 11 år när studien började och ca 13,5 år när den senare uppföljningen gjordes. För att finna deltagare så valdes fem kommuner ut på både stad och landsbygd och totalt fann studien 2084 personer som uppvisade stresssymptom samt inåt- eller utåtåtergerande problematik. I enkätundersökningen deltog förutom ungdomarna själva även deras föräldrar och lärare för att bredda bilden. Enkätundersökningen byggde på förslag till olika stressrelaterade händelser, där deltagaren fick ange om den varit med om den under de senaste två åren. Vidare fick dem även uppge på en skala från 0 till 3 hur pass obehaglig denna händelse upplevdes.

Studiens resultat visar på att det ej är någon skillnad mellan tjejer och killar vad gäller att bli offer för mobbning eller sexuella trakasserier. Dock är killar utsatta för mer fysiskt våld och tjejer för mer ryktesspridning. Den visar även på att tjejer oftare hamnar i en offerroll i skolan och att de drabbas hårdare av att förlora vänner och att kärleksrelationer tar slut. Vad det gäller hur problemen tar sig uttryck så drabbas tjejer oftare av internaliserade symptom och killar oftare för externaliserade symptom. Enligt studien rapporterar tjejer oftare än killar när de har blivit utsatta för något, vilket förklaras med att det är möjligt att tjejer är mer benägna att erkänna att de har blivit offer. Vidare hänvisas till en hypotes om social missanpassning som beskriver att de som mognar tidigt lättare blir utsatta av sina jämnåriga. Denna hypotes skulle kunna förklara varför tjejer lättare blir offer, då de generellt går in i puberteten före pojkar och därmed har en tidigare mognadsprocess. Studien tar mot slutet upp en begränsning i materialet då den bygger på att deltagarna baserar sina svar på händelser bakåt i tiden och att

det då alltid finns en risk att minnet förändras. Exempelvis kan personer ha en tendens att överdriva sin psykiska ohälsa.

4.6 Följder för offer

I Frankfurt, Tyskland, har det genomförts en studie som behandlar huruvida skolan och föräldrar kan fungera som ett stöd för att motverka att ungdomar lider av psykisk ohälsa. Studien är publicerad i *Child psychiatry and human development* (Stadler, Feifel, Rohmann, Vermeiren & Poustka, 2010). Syftet med studien var att undersöka frekvensen och effekterna av att bli ett offer samt hur det påverkar den psykiska hälsan. Ett antagande som studien utgår ifrån är att skolan och föräldrar kan vara faktorer som skyddar ungdomar mot psykisk ohälsa samt att dessa kan ha en samverkande effekt. Vidare antogs även faktorerna kön och ålder ha en effekt. Studien hämtade deltagare från sju olika kommunala skolor i Frankfurt och totalt deltog 986 elever mellan 11-18 år (80% svarsfrekvens). Dessa delades in i två åldersgrupper som bestod av 11-14 år samt 15-18 år. Av deltagarna hade ca 55% minst en förälder med utländsk bakgrund. Enkäten som eleverna gjorde på plats i skolan innehöll frågor och attityder kring skola, familj, riskbeteende samt känslomässiga och beteendemässiga problem.

Enligt studien så finns det hos både tjejer och killar en koppling mellan att bli ett offer och att lida av psykisk ohälsa, dock var det vanligare att tjejer lider av psykiska problem. Det visar även att tjejer i den yngre kategorin drabbas hårdare av att ha ett svagt stöd från föräldrar samtidigt som det inte har någon betydelse för killar. I den äldre kategorin spelade föräldrastödet inte någon roll utan där har skolan en viktigare roll som stödfunktion till ungdomar. Det gick även att se att ungdomar som har föräldrar som är ensamstående eller är arbetslösa har större risk att drabbas av psykisk ohälsa. Vad det gäller pojkar gick att se att de oftare blev offer för varierande typer av utsatthet. Studien påtalar en begränsning i att det skulle behöva utföras longitudinella studier för att kunna säga mer om utvecklingen av den psykiska hälsan under den studerade åldersperioden.

4.7 Sammanfattning av kunskapsläget

Av de studier som jag valt att redovisa går att se både skillnader och likheter. De studier som fokuserat på att undersöka tjejers och killars psykiska ohälsa har alla visat på att det är vanligare att problem internaliseras hos tjejer och externaliseras hos killar. Fynden visar även

på att tjejer oftare lider av psykisk ohälsa och de har högre prestationskrav vilket skulle kunna ha ett samband. Det är intressant att den svenska avhandlingen om livsvillkor visar på att killar inte känner några problem med att diskutera känslor. Denna företeelse har tidigare kännetecknats som mindre betydelsefull i den traditionella mansrollen och dessa fynd är ur min synvinkel en positiv utveckling. En tanke är att om killar skulle kunna prata mer om sina känslor skulle kanske mindre av dessa behöva komma ut i form av utåtagerande beteende, då samtalet om jobbiga känslor kan lätta på bördan och därmed även behovet av att agera ut.

Den tyska studien skilde ut sig genom att det var vanligare att pojkar blev offer än tjejer, samt en minskning av utsatta tjejer under den undersökta ålderskategorin. I de övriga studierna var det ungefär samma antal drabbade hos tjejer och killar, eller som i den svenska studien om högstadiungdomar omvänt och med en ökad differans under högstadieperioden (vilken dock hade ett längre åldersspann). Vilka faktorer som påverkar dessa skillnader är svårt att svara på. Möjligtvis skulle en genomgång av flera studier från samma land av varierande typ kunna ge en bättre bild av det generella läget i landet. Vid enstaka utplock får vi därför generalisera med försiktighet.

I studien kring skolhälsovårdens arbetssätt fokuserades mycket på de metoder som används och att det ska komma fler riktlinjer på nationell nivå. Dessa initiativ är bra för att kvalitetssäkra, dock bör det finnas en medvetenhet om det positiva i verksamheters varierande arbetssätt och inte glömma bort geografiska, kulturella och individuella skillnader. Ett positivt fynd är att de som arbetar på området visar en stor vilja till utbildning och utveckling, vilket ger förhoppningar om att arbetet ska ha goda möjligheter att förbättras.

De tre vetenskapliga artiklarna från Sverige, Tyskland och Holland lade ingen nämnvärd tonvikt vid att diskutera kring skillnader inom respektive könskategori, vilket hade varit intressant att få veta mer kring. Variationerna är ofta av sådan grad att det borde vara relevant att ta upp. Anledningen till detta är att även om viss generalisering mellan tjejer och killar kan leda till ökad förståelse för en viss problematik, riskerar vi samtidigt att missa värdefull information om inte skillnaderna inom respektive könskategori tas i beaktande. Det hade även varit intressant med en diskussion kring de olika genusrollernas betydelse för den psykiska ohälsan, vilket tas upp i Landstedts avhandling samt kort i SoU-rapporten. Dessa diskussioner

tänker jag skulle kunna vara viktiga bidrag till en ökad förståelse för problematiken och framför allt för att kunna arbeta för en förändring så att ungdomar ska må bättre. Särskilt Landstedts avhandlingen anser jag ligger i framkant gällande dessa typer av diskussioner och fortsatt forskning inom det området borde vara av brett intresse.

5. Teoretiska utgångspunkter

Den teoretiska referensramen i denna studie är vald utefter att kunna bidra med fördjupad förståelse anpassat efter studiens syfte och frågeställningar. Då syftets utgångspunkt är hur roller och kategorier skapas samt hur dessa påverkar den enskilda människan har jag valt ut teoretiker som behandlar dessa ämnen. Urvalet är anpassat för att försöka beskriva hur konstruktionen av kategorier påverkar individens möjligheter och begränsningar, för att i sin tur förklara hur det kan påverka den psykiska hälsan. De begrepp som jag kommer att använda mig av är dels hämtade från Butler för att beskriva hur genus skapas och hur genusidentiteten påverkar människan. Vidare använder jag Bourdieus teorier om habitus och det sociala rummet för att beskriva hur samspelet mellan människor fungerar. Därefter beskriver Foucault hur skolsystemet påverkar gruppen och individen samt förhållandet mellan kunskap och makt. Jag kommer även att använda Paynes redogörelse av systemteori för att beskriva hur skolan sett som ett system kan fungera. Slutligen använder jag Mattssons redogörelse av begreppet intersektionalitet för att beskriva samspelet mellan kön, klass, etnicitet och sexualitet. I kapitlet redogör jag först var för sig om de enskilda begreppen för att sedan förklara hur dessa kan fungera tillsammans och användas i studiens syfte. Avslutningsvis för jag ett kritiskt resonemang kring de beskrivna begreppen.

5.1 *Performativitet*

Låt oss anta en uppfattning om att en människas traditionellt kallade biologiska kön bestäms av dess genitalier och dennes traditionellt kallade genus bestäms av de sociala förutsättningar kvinnor och män har enligt de kontextuellt rådande normerna i samhället. Butler (2007) beskriver hur dessa genus skapas men även hur dessa påverkar oss. Själva skapandet av genus kallar Butler för performativitet, vilket syftar på den process där genus skapas. Detta för att tydliggöra att genus inte är en statisk inneboende egenskap hos en person. För att förstå

ordvalet kan vi översätta engelskans *perform* vilket betyder ungefär *utföra*. Butler menar att genus alltså är något som skapas och sker i samspelet mellan människor, vilket gör att genus därför kan betraktas som en handling. Vidare förklarar Butler att genuskonstruktionen fungerar som en tyst kollektiv överenskommelse och att den därför inte syns. Genustolkandet av medmänniskor sker utefter kategorierna kvinnor och män och den konstruktionen är så naturaliserad att vi inte tänker på den i det enskilda mötet. I och med detta upprepas samma handlingar som fortsätter att skapa samma genus. Butler beskriver att om vi antar att de egenskaper som hör till genus är performativa, alltså skapande, då är det egentligen så att dessa egenskaper är med i skapandet av den identitet som den sägs vara ett uttryck för. Butler förklarar vidare att det finns en begränsning i språket vi använder oss av som förutsätter de två genusen kvinna och man, vilket innebär att en diskursanalys kan bidra till förståelsen för hur skapandet av kvinnor och män fungerar i praktiken.

5.2 Genusidentitet

När Butler (2007) beskriver hur en människas identitet ska begripas så är detta inte intressant att göra utan att tala om en genusidentitet. Vidare förklaras att en person inte kan förstås om den inte blir tilldelad ett genus och att en person genom detta blir begriplig för omgivningen. Butler förklarar vidare att den begränsningen till kategorierna kvinna och man styrs och regleras av diskursen, det vill säga språket. I språket är alltså inbyggt att placera in människor i dessa två kategorier vilket därför även styr skapandet av en människas identitet eftersom denna är performativ. När det kommer till genusnormens betydelse så förklarar Butler (2006) att denna är en regulativ norm vilket innebär att den styrs av regler och begränsningar. Eftersom en regulativ makt kontrollerar normen så utnyttjas avvikande exempel för att förklara den logiska grunden till den och bidrar till att förstärka den rådande genusnormen. Butler berättar även att det i samhällen ofta förekommer sociala bestraffningar för individer som överskrider den rådande genusnormen.

5.3 Skolan som disciplinär makt

Foucault (1987) beskriver hur skolan som system fungerar och då med fokus på den disciplinära makt den utövar gentemot dess elever. Till att börja med beskriver Foucault att makt är något som skapas och är inte något statiskt som någon har. Beskrivningen av makt utvecklas med att vi ska förstå den som tekniker och mekanismer som tillsammans bildar en

strategi. Vidare så beskriver Foucault att det finns en särskild koppling mellan makt och kunskap som innebär att dessa två komponenter förutsätter varandras existens. Det betyder att ett maktförhållande mellan människor producerar kunskap och på samma sätt genererar kunskap ett maktförhållande mellan människor. När det gäller skolans maktutövning så förklarar Foucault hur denna verkar i ett antal punkter. För att ett disciplinärt system ska fungera så behövs en straffmekanism som i skolan innebär att alla som avviker från de regler och normer som är stiftade av skolan själv är straffbara. Syftet med denna straffmekanism är att upprätthålla ordningen i skolan och att minimera de som avviker från ordningen och därför bör straffen vara korrektiva så att elever kan rätta sig till ordningen igen. Samtidigt existerar straffet enbart i ett system som består av belöning och bestraffning vilket gör att elevers prestationer bedöms som bra eller dåliga. Slutligen bestämmer den disciplinära makten rangordning och hierarki vilket fördelar elever efter kunskap och uppförande. Foucault beskriver vidare att desto mer anonym en makt är desto mer individualiserade tenderar de som lyder under den att bli, vilket elever är under skolsystemet. Denna riktning mot individualisering tillsammans med en skapad hierarki bidrar till att eleverna också hjälper till att upprätthålla strukturen gentemot mot varandra som systemet ovan utövar mot dem själva. Det innebär att den disciplinära makten ”framställer” individer, som Foucault skriver, och att dessa individer fungerar som både föremål och verktyg för den överordnade makten.

5.4 Diskurs

Foucault (1993) beskriver hur diskurser fungerar och dess koppling till begär och makt. Vidare förklaras att de diskurser som skapas i samhällen är under kontroll och är organiserade. Foucault menar att det finns olika utestängningsprocedurer som existerar i samhället varav en av de tydligaste är förbudet. Detta förbud fungerar genom ett komplicerat samspel mellan att korsa, förstärka eller ta ut varandra. Förbudet bidrar till att bestämma ramarna för en diskurs och vem som har rätt att yttra sig om vad, där maktförhållanden får en betydande roll. Vidare förklaras att en diskurs försöker att framstå relativt harmlös men att de ovan nämnda förbuden hjälper oss att förstå hur den ändå är kopplad till makt och begär. Kopplingen till begär hör nära samman med makt och Foucault beskriver hur diskursen är begärets objekt. När det kommer till skolan menar Foucault att den är ett politiskt medel där diskursen kan styras över och därmed också vilken makt och kunskap den kommer att föra med sig. Makt och kunskap har enligt Foucault (1987) en relation där de förutsätter varandra.

Det innebär ett maktförhållande skapar kunskap och kunskap skapar ett maktförhållande. Makt förklaras i teorin att fungera som en strategi bestående av tekniker och mekanismer vilket betyder att makt ska ses som något som skapas och utövas och inte som något en person eller grupp innehar.

5.5 Habitus

Bourdieu (1999) beskriver teori om människors beteenden och handlande utefter de mönster som människor agerar efter. Denna komposition av handlingar kallar Bourdieu för en individs dispositioner eller habitus. En individs habitus består av de inlärdade handlingsmönster som bygger på tidigare erfarenheter och kunskaper som bidrar till att påverka de val och handlingar en individ utför. När de skillnader som kan uppfattas mellan olika habitus blir uppmärksammade leder dessa till symboliska skillnader och bildar ett språk. Det påverkar även hur en individ uppträder och fungerar genom att samla och särskilja individer. Habitus skapar därför grupper och kategorier där samhörighet i bakgrund och erfarenheter för dem samman som kan förklara den enhetlighet i livsstil som grupper av individer skapar. Det bidrar även till att skapa skillnader och avgränsningar gentemot andra grupper, där habitus förstärker den egna gruppens identitet.

5.6 Det sociala rummet

För att med hjälp av begreppet habitus bidra till förståelsen av en individs agerande, så använder Bourdieu (1999) ett annat begrepp för att ge en bild av hur individer samspelar med varandra i vad som kallas det sociala rummet. Denna interaktion mellan agenter, det begrepp som Bourdieu använder för att benämna individer, i det sociala rummet är konstruerat efter en fördelning utefter ekonomiskt och kulturellt kapital. Bourdieu förklarar att dessa kapital är en samling av en agents ekonomiska tillgångar samt den kulturella erfarenhet och kunskap som denne besitter. Vidare fungerar dessa kapital som möjligheter att föra vissa av agenterna närmare varandra om kapitalens värde ligger nära varandra, samt längre ifrån varandra desto större kapitaldifferansen är. Hur sedan positionerna i det sociala rummet fördelas är helt och hållet kontextberoende vilket innebär att samma kapital är värt olika mycket i olika sammanhang. Slutligen betonar Bourdieu att fördelningen mellan agenternas position beroende av deras kapital verkar som en möjlighet till fördelning och är alltså inte givet, för dessa åtskillnader måste skapas genom en aktiv handling.

5.7 Intersektionalitet

Begreppet intersektionalitet innebär att flera olika faktorer används för att teoretisera ett problem. I denna studie har jag valt att fokusera på kön, klass, etnicitet och sexualitet. Mattsson (2010) beskriver att begreppet kan användas för att genom en komplex och dynamisk analys förstå maktstrukturer i samhället. Vidare förklarar Mattsson att vilka kategorier som väljs för att ingå i den specifika analysen är valfritt men att de vanligast förekommande är kön, klass och etnicitet. I den fortsatta förklaringen av begreppet menar Mattsson att anledningen till att använda sig av en sådan analys är för att få en bredare förståelse för en viss problematik. Det innebär att det är mycket som inte ryms i bilden av en individ eller grupp om analysen enbart utgår efter kön, utan det blir först intressant om vi även tittar på klass och etnicitet. Anledningen till detta är att dessa olika faktorer har olika stor påverkan i olika sammanhang samt att kombinationen av dessa kan spela roll för hur en individ eller en grups specifika situation ser ut i olika kontexter. Vidare beskriver Mattsson att det finns krafter i samhället som bidrar till att olika kategorier och hierarki skapas vilket uttrycker sig i maktstrukturer där vissa grupper värderas högre än andra. Dessa maktstrukturer är en integrerad del i samhället och är svårare att upptäcka på individnivå, då dessa oftast gör sig synbara först när analys på strukturell nivå genomförs. Mattson beskriver hur beteenden och mönster på individnivå ofta kan tolkas som naturliga och att det är en komplicerad process att bryta mot dessa. Samtidigt som vi identifierar oss med dem då dessa är en del av vår vardag. Effekten av detta är att beteenden och mönster reproduceras då vi ser dem som självklara.

5.8 Systemteori

Payne (2008) redogör för teori som förklarar hur individer påverkas av ett system och hur systemet påverkar individen. Dessa system kan vara familj, myndighet eller skola med mer eller mindre öppna gränser för omgivningen. Teori för hur dessa system fungerar samt effekterna för de individer som är en del av systemet kallas övergripande för systemteori. Det finns olika inriktningar och jag kommer att fokusera på generell systemteori. Payne förklarar att det finns olika typer av system som endera är öppna eller slutna, det vill säga att det berättar hur in- respektive utflödet ser ut över det gränser som systemet har. Hur sedan ett systems aktiva tillstånd fungerar kan enligt Payne förstås genom ett antal punkter: till en början förstås ett system genom dess stabila tillstånd, vilket innefattar systemets identitet och

hur denna förblir densamma trots att förändringar inom systemet sker. Det innebär även att systemets förmåga att bibehålla jämvikt trots påverkan utifrån. Vidare förklaras att systemet blir mer komplext när t ex fler nya personer ansluter vilket benämns som differentiering. Payne förklarar även att ett system är icke-summativt, vilket innebär att alla delar tillsammans är mer än summan av var och en för sig, alltså en effekt som skapas genom systemets existens. Slutligen kan tillståndet i ett system förstås genom att det är reciprokt vilket innebär en uppfattning om att de förändringar som sker inom systemet oundvikligen påverkar resten av systemet.

5.9 Teoridiskussion

En kritik som kan riktas mot de teorier som jag har gjort är dessa är inriktade på ett strikt teoretiskt plan. Anledningen till kritik mot detta skulle kunna vara att det skapar ett avstånd till den verkliga, upplevda världen. Både systemteori och intersektionalitetsbegreppet kan uppfattas som luddiga och öppna för subjektiva tolkningar, dock anser jag att deras komplexa uppbyggnad kan bidra till förståelse av komplexa problem. Min ansats har varit att söka olika bakgrund till psykisk ohälsa vilket jag tänker ger ett behov av begrepp som kan förklara denna variation. Butler, Bourdieu och Foucault utgår alla från en teori om hur människor påverkas av olika konstruktioner vilket kan bidra till en avsaknad av verklig anknytning. Eftersom dessa rör sig på det teoretiska planet kan det medföra svårigheter i att bedöma de olika teoriernas relevans i förhållande till en analys av ett verkligt fenomen. Butler beskriver i sina teorier sällan hur den enskilda individen påverkas av dessa konstruktioner utan för ofta sina resonemang på ett plan utefter de kategorier som existerar i samhället. På samma sätt gäller med Bourdieu att det kan vara svårt att veta vad konsekvenserna blir för en individ att existera i ett samhälle av konstruktioner. Dock bygger både Butler och Bourdieu sina teorier på att konstruktioner skapas och inte är givna, vilket ger möjligheter för oförutsägbara utgångar. Även Foucaults teori är på ett plan där det mest diskuteras om överordnad makt och hur den styr människan. Vidare så kan Foucaults teori om skolan kritiseras för att den bygger på hur skolsystemet såg ut i Frankrike på 1960-talet och kan därför inte jämföras med dagens skola i Sverige. Jag anser dock att det system som Foucault beskriver i grunden fortfarande är detsamma, med tanke på struktur och maktfördelning, och att hierarki och maktpositioner snarare kanske är mer dolda i dagens skola än i dåtidens Frankrike.

Användningen av dessa teorier skulle kunna ifrågasättas hur de ska kopplas till psykisk ohälsa och hur individer påverkas. Alla dessa tre teoretiker sätter makt i fokus vilket ger olika människor olika möjligheter och begränsningar i samhället som i sin tur skapar olika kategorier. Då dessa teorier kan ge en förklaringsmodell för detta skapande av kategorier, och vilka som har möjlighet att påverka detta skapande, så anser jag att det är lämpligt att pröva dessa på denna studies problemformulering som utgår ifrån att den kategori som vi kallar för tjejer mår psykiskt sämre än den kategori som vi kallar för killar.

6. Metod

I detta kapitel kommer jag att redogöra för de metoder jag använt mig av under arbetets gång. Jag kommer att förklara och motivera de val som gjorts och samtidigt ha ett kritiskt förhållningssätt till dessa. I slutet av kapitlet diskuterar jag hur de olika valen har påverkat arbetet.

6.1 Val av metod

Frågeställningarna för denna studie fokuserar på de erfarenheter och upplevelser som skolkuratorer besitter. Med hänsyn till detta så valde jag kvalitativ metod framför kvantitativ metod. Kvalitativ metod innebär att genom intervjuer få ta del av människors kunskaper, erfarenheter och upplevelser under influens av ett mänskligt samspel (Kvale & Brinkmann, 2009). Fördelen med kvalitativ metod i jämförelse med kvantitativa enkätfrågor är att i en intervjusituation kan följdfrågor ställas och materialet kan få ett ytterligare djup och kvalité. Med tanke på studiens syfte ansåg jag detta val vara lämpligt. Ett annat skäl till att välja kvalitativ metod var att jag ansåg att det skulle kunna tillföra en dimension till den forskning som jag tidigare läst. I de flesta större studierna har enkätstudier använts och vid de tillfällen kvalitativ metod använts är det ofta med de utsatta ungdomarna själva. Därför såg jag ett intresse i att använda samma metod men med kuratorer istället för att få en djupare inblick av dem som arbetar med problemet.

För att söka efter litteratur och tidigare forskning har jag använt mig olika databaser samt annan efterforskning på Internet. De databaser jag använt mig av är CSA, Libris samt Kvinnsam. Jag har även sökt specifikt på hemsidor tillhörande Riksdagen, Socialstyrelsen och

Statens offentliga utredningar. De sökord som jag huvudsakligen använt mig av är: *psykisk ohälsa, ungdomar, genus och skola*. På de engelskspråkiga sidorna har jag använt sökorden: *mental health, adolescents, gender och school*. Dessa ord ansåg jag motsvara de svenska sökorden.

6.2 Val av ansats

För att angripa frågeställningarna har jag valt en abduktiv ansats, vilket är en kombination av induktiv och deduktiv ansats (Larsson, 2005a). Det betyder att jag parallellt med erhållna empiriska data har förstått dessa genom den teoretiska ramen för studien. Detta kan förstås utifrån ett hermeneutiskt perspektiv som utgår ifrån att teori och empiri utvecklas tillsammans (Thomassen, 2007). Denna form av ansats ansåg jag lämplig utefter studiens tidsram för att kunna inhämta teoretisk kunskap och tidigare forskning samtidigt som empiri erhöles. Dock ska tilläggas att studiens grundläggande syfte inte har varit under omförhandling under arbetets gång även om jag har försökt ha ett öppet synsätt inför den samspelande utvecklingen mellan teori och empiri.

6.3 Intervjuer

I planeringen av vad som skulle behandlas under intervjuerna valde jag att använda mig av olika övergripande teman som härstammade från studiens formulerade frågeställningar: Dessa teman var: *psykisk ohälsa, makt, kön och genus* samt *kuratorers upplevelse*. Efter att jag avgränsat vilka teman jag skulle använda mig av så formulerade jag 21 stycken specifika frågor till en sammanställd intervjuguide (se bilaga 2). Denna guide formulerades att vara lämpad för en halvstrukturerad intervju, vilket innebär att teman och frågor kan vara förberedda innan men att öppenhet inför de enskilda intervjusituationerna ger möjlighet att utveckla och gå utanför dessa ramar (Kvale & Brinkmann, 2009). Syftet med att ha med en intervjuguide var som stöd för min egen del under intervjun och för att få med alla områden jag ämnade ställa frågor om. Eftersom min erfarenhet som intervjuare är relativt begränsad fyllde denna guide en bra funktion som stöd under intervjuerna. Informanterna fick på förhand ta del av de olika teman som jag planerat men ej av de specifika frågorna för att bibehålla spontaniteten i intervjun, vilket förhoppningsvis uppmuntrar till mer spontana svar, enligt Kvale & Brinkmann (2009). Innan jag började göra intervjuer genomförde jag en pilotintervju med en annan socionomstudent för att få en bild av hur de olika frågorna

tolkades och hur väl formuleringarna stämde överens med det tänkta syftet. Vidare så fortsatte jag att utveckla min förmåga att ställa frågor under studiens gång då erfarenheten hjälpte mig att ställa tydligare och bättre formulerade frågor.

6.4 Urval

För att söka informanter att delta i studien har jag letat efter kuratorer som arbetar på högstadiet inom Göteborgs stad men även i randkommuner utanför Göteborg. Skälet till detta var att jag ville åstadkomma en spridning bland stad och landsbygd, olika stadsdelar, kommunala och privata skolor samt olika bakgrund gällande klass och etnicitet. Anledningen till att jag valt Göteborgsregionen beror på att det inom studiens ramar ej funnits tid till att göra längre resor. De krav som jag har haft i intresseförfrågan är att deltagare ska vara kuratorer samt inneha en tjänst på en högstadieskola. I övrigt har inga särskilda kvalifikationer eller erfarenheter krävts. Det innebär dock att en del skolor inte har varit aktuella då det inte finns kuratorer på alla högstadieskolor. Kontaktuppgifter har jag funnit genom att söka på Internet efter kuratorer i olika stadsdelar. Då svarsfrekvensen har varit relativt låg har jag fått göra intervjuer där kuratorer hade tid och möjlighet. Fyra av de fem kuratorerna valdes ut genom ett maximerat urval (Larsson, 2005b), där jag efter egen förmåga sökt olika skolor i olika områden. En av kuratorerna fick jag kontakt med via snöbollsurval (Larsson, 2005b) från en av de intervjuade kuratorerna som kände en annan potentiell informant. Alla de fem informanterna arbetade på kommunala skolor. De olika skolornas geografiska läge, storlek och klass- och etnicitetsbakgrund bland elever var som följer:

- *Skola 1:* Stadsdel i centrala Göteborg, ca 350 elever, blandad klassbakgrund, blandad svensk och utländsk etnicitetsbakgrund.
- *Skola 2:* Förortskommun till Göteborg, ca 350 elever, majoritet låg klassbakgrund, blandad svensk och utländsk etnicitetsbakgrund.
- *Skola 3:* Stadsdel i centrala Göteborg, ca 450 elever, majoritet medelklass, majoritet svensk etnicitetsbakgrund.
- *Skola 4:* Förortskommun till Göteborg, ca 400 elever, blandad klassbakgrund, majoritet svensk etnicitetsbakgrund.
- *Skola 5:* Stadsdel i centrala Göteborg, ca 350 elever, majoritet medel- och överklassbakgrund, majoritet svensk etnicitetsbakgrund.

6.5 Genomförande

Det första steget i studien var att kontakta kuratorer vilket jag gjorde genom att skicka ett informationsbrev via e-post (se bilaga 1). I detta brev beskrev jag kortfattat studiens syfte och dem begrepp som var i fokus. Vidare förklarade jag även tillvägagångssätt, konfidentialitet och informationshantering närmare. Der bifogades kontaktuppgifter till mig och jag meddelade att jag skulle följa upp brevet via telefon för att höra om intresse fanns att delta i studien. Responser på studiens syfte var positiv även från dem som inte hade tid att delta. Vid telefonkontakten verifierade jag att studiens syfte och tillvägagångssätt var tydligt för dem och därefter bokade vi en tid. Intervjuerna ägde rum på kuratorns arbetsrum på skolan och även i hemmiljö. Den ursprungliga planen var att genomföra alla intervjuer på skolan, men omständigheter gjorde att en av intervjuerna genomfördes i hemmiljö hos en av kuratorerna. Intervjuerna spelades in med ljudutrustning för att jag skulle kunna ha maximal koncentration på informanternas svar och den planerade strukturen. Ytterligare en omständighet bidrog till att det inspelade materialet från en av intervjuerna gick förlorat, varpå jag istället skrev ned för hand det som jag kom ihåg från intervjun senare samma dag. Efter det skickade jag mina anteckningar tillbaka till den aktuella kuratorn som jag bad att gå igenom mina anteckningar och verifiera om dessa stämde, samt lägga till om något väsentligt glömts bort, vilket kuratorn gjorde. De genomförda intervjuerna varade mellan 40 till 60 minuter och efter varje intervju transkriberade jag ut dessa samma dag. Detta gjorde jag för att påbörja processen med att analysera materialet så snart som möjligt efter intervjun och för att glömma så lite som möjligt av mina egna upplevelser.

6.6 Analysförfarande

För att analysera det material som erhöles under intervjuerna har jag använt mig av en triangulering mellan meningskodning och narrativ analys. Anledningen till detta var att öka säkerhet och trovärdighet i analys, som Larsson (2005b) beskriver som en av fördelarna med triangulering. Meningskodning har jag använt i form av kategorisering av data, vilket har fungerat för att samla uttalanden kring samma begrepp och frågor för att kunna möjliggöra kvantifiering av data (Kvale & Brinkmann, 2009). Detta ansåg jag som en lämplig metod för att samla de olika kuratorernas berättelser kring samma typ av fenomen och frågor. Kategorierna jag utgått ifrån baseras på studiens frågeställningar men jag har även använt mig av den information som intervjuerna har givit för att utforma dessa. De kategorier som jag har

använt för analysen är: *krav och prestation, normavvikelse, genusroller, bakgrundspåverkan och förebyggande arbete*. För en vidare analys av dessa kategoriserade berättelser ansåg jag den narrativa analysen lämplig, vilken lägger fokus på de historier som berättas under en intervju (Kvale & Brinkmann, 2009). Den narrativa analysen har bidragit med ett djup i de inblickar som intervjuerna har givit angående uppmärksammade mönster men även enskilda fenomen. Jag har valt att lyfta fram både tendenser som beskrivits av flera kuratorer men även enskilda fenomen som bara har beskrivits av en kurator. Detta urval har grundats på relevans utifrån studiens frågeställningar, men även utifrån andra fenomen som kuratorerna beskrivit som betydande faktorer angående psykisk ohälsa. I ett tidigt stadium under intervju- och analysarbetet märkte jag svårigheter med att få information kring frågeställningen som berörde tjejers upplevelse av makt att påverka sin situation. Min bedömning var att denna typ av information var svår att få från en andrahandskälla, då jag märkte att kuratorerna inte kunde ge en bild av detta. Av dessa skäl valde jag att ej använda den frågan som en av utgångspunkterna i analysarbetet.

6.7 Bortfall

För att samla informanter till min studie skickade jag ut nio stycken informationsbrev till olika kuratorer, men då jag tidigt märkte att svarsfrekvensen var låg valde jag att skicka ut ytterligare nio förfrågningar, totalt 18 stycken. Av dessa valde fem stycken att delta på en intervju och bland dem som avböjde var den vanligaste orsaken tidsbrist på grund av hög arbetsbelastning. Då ljudinspelningen från en av intervjuerna gick förlorat så kan det ha inneburit bortfall av information ifrån denna intervju.

6.8 Etik och dilemman

Under hela studiens gång har jag haft de etiska aspekterna i åtanke, alltifrån planerandet av intervjuerna, själva genomförandet samt under analysförfarandet. Som utgångspunkt har jag haft de etiska riktlinjer som Kvale & Brinkmann (2009) tar upp och dessa är som följer:

- Informerat samtycke
- Konfidentialitet
- Konsekvenser
- Forskarens roll

Till att börja med så innebär det informerade samtycket att informanten har givit samtycke till att delta i studien, vilket i den här studien skedde genom både telefon och e-post. Konfidentialitet betyder att informanten ska ges största möjliga anonymitet och att forskaren vidtar försiktighetsåtgärder så att insamlat material inte förvaras så att obehöriga kan få tillgång till dessa och vidare kunna spåra deltagarna i studien. Jag har undvikit att förvara inspelat och nedskrivet material tillsammans med namn, så att vid eventuell förlust eller stöld skulle inte namn kunnat kopplas till materialet. När jag inte längre behövt inspelat material har jag valt att radera detta för att minimera riskerna för spridning till obehöriga. Vad det gäller konsekvenser för informanten som deltagare i studien är detta något som jag huvudsakligen arbetat med under resultat- och analysdelen, där jag försökt ge största möjliga anonymitet och förhindra möjlighet att spåra intervjupersonen. Av dessa skäl har jag medvetet ej valt att jämföra helhetsbilder mellan olika kuratorers upplevelser, då detta skulle kunna ge en alltför detaljerad bild om vilket område och vilken skola de arbetar på.

Under själva intervjusituationen har jag försökt vara medveten om den maktasymmetri som råder mellan intervjuare och informant (Kvale & Brinkmann, 2009). Då jag som intervjuare har makt att bestämma över samtalet och vilka frågor som ställs är det viktigt att få informanten att känna sig bekväm med situationen. Kvale & Brinkmann beskriver att de första minuterna av en intervju är av största vikt för att få informanten att slappna av i situationen och det är därför av extra vikt att vara lyhörd och lyssna till informanten under denna period, vilket jag har försökt aktivt tänka på under intervjuerna. Under studiens gång har jag från början till slut arbetat med min roll som forskare genom att hela tiden försökt ha ett kritiskt förhållningssätt till de val som jag gjort. Jag har försökt att redovisa för allt utfört arbete i möjligaste mån för att ge uppsatsen transparens, vilket bör vara en eftersträvan i forskningsarbete.

6.9 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En bedömning av en studies validitet utförs genom att bedöma huruvida studien undersöker det problem som syftet med den ämnar göra (Kvale & Brinkmann, 2009). Enligt min bedömning präglas ställda frågor under intervjuerna och analysarbetet av det grundläggande syftet i studien, varpå validiteten i studien bör anses vara god. Vad det gäller studiens reliabilitet så handlar det om resultatens konsistens och tillförlitlighet samt om möjligheterna

för andra forskare att återupprepa tillvägagångssättet för studien (Kvale & Brinkmann, 2009). Jag har under intervjuerna och analysarbetet försökt vara medveten om de olika val jag gjort och hela tiden ha studiens syfte med i förgrunden för detta arbete. Min bedömning är att reliabiliteten är god vad det gäller resultatens tillförlitlighet samt att analysen överensstämmer med studiens syfte. Dock blev inte alla kuratorer intervjuade i samma typ av miljö vilket kan påverka möjligheterna negativt att återupprepa studiens tillvägagångssätt. I frågan om generaliserbarhet har denna studie inte haft som ambition att framställa den formen av resultat utan istället lagt fokus på de kvalitativa berättelserna och vilken fördjupad förståelse dessa kan ge.

6.10 Felkällor

Av olika skeenden som under studiens gång kan ha påverkat slutresultatet, så är det faktum att fyra av fem kuratorer blev intervjuade på sin arbetsplats och den femte i sin hemmiljö en sådan faktor. Kuratorerna som blev intervjuade på sin arbetsplats var i en miljö där de vanligtvis blir bemötta utifrån sin yrkesroll, och kuratorn som blev intervjuad hemma i roll som privatperson. Det kan även ha påverkat hur pass avslappnade kuratorerna var under intervjuerna, vilket jag dock inte kunde bedöma någon skillnad. Ytterligare skeenden som kan ha påverkat var att ljudinspelningen från en av intervjuerna gick förlorat vilket kan ha bidragit till bortfall av information.

6.11 Metoddiskussion

Studien innehåller intervjuer av fem personer vilket är inom ramen för en kvalitativ studie (Kvale & Brinkmann, 2009). Dock var min ambition att intervjua fler personer men tidsutrymme samt svårigheter med att hitta informanter begränsade detta. En ytterligare idé som jag hade var att komma till andra skolformer utöver de kommunala, d v s friskolor och privatskolor, men så blev ej fallet. De faktorer som jag bedömer påverkat utgången mest ur metodhänseende är bortfallet av ljudinspelning samt att intervjuerna ägde rum under olika former. Dessa faktorer innebär en begränsning för att utföra samma studie i framtiden, även om jag utifrån resultaten inte kunde bedöma vilken påverkan det kan ha haft. De metoder som jag valt att använda i denna studie är de som jag ansett vara mest lämpliga utefter syftet. Dock har dessa val påverkats att den begränsade tidsramen, vilket innebär att det har varit begränsat med tid för att prova och jämföra olika metoder.

7. Resultat och analys

I detta avsnitt kommer studiens resultat att presenteras tillsammans med analys. Jag kommer att redovisa resultaten med utgångspunkt i ett antal teman: *krav och prestation, normavvikelse, genusroller, bakgrundsfaktorer samt förebyggande arbete*. Hur dessa teman valts ut förklaras och motiveras i metodkapitlet. Dispositionen kommer att vara sådan att jag först redogör för resultaten med en följande analys i samband med varje tema. Analysen består av hur resultaten kan förstås utifrån studiens teoretiska ramar samt hur det kan kopplas till det aktuella forskningsläget. Jag kommer att lyfta fram enskilda kuratorers syn på fenomen men fokus kommer även att ligga på skillnader och likheter mellan dessa och hur beskrivningar av problemområdet framställs i intervjuerna. Därmed kommer inte de enskilda helhetsbilderna att jämföras, utan det sker enbart inom de olika temana. Förekomst av citat är till för att lyfta fram de personliga beskrivningarna på de ställda frågorna samt för att fördjupa förståelsen av resultaten. Min ambition är att redogöra för hur problematiken oftast beskrivs men samtidigt ta in de exempel som kanske bara har lyfts hos en kurator. Detta för att höja kvaliteten och förståelsen för hur det kan se ut i verkligheten. I slutet av kapitlet sker en sammanfattning av resultaten samt en övergripande analysgenomgång.

7.1 *Krav och prestation*

Det första tema som jag valt behandlar de krav och den ångest som finns hos elever i samband med att de ska prestera i skolan. Hos de kuratorer som jag träffat så drabbar dessa problem i synnerhet tjejer och det kan ta sig uttryck på flera olika sätt. Fyra av kuratorerna påtalar detta som en av de största källorna till psykisk ohälsa hos tjejer. En annan kurator berättar att det inte är några större problem med prestationsångest även om det förekommer i viss utsträckning på den skolan, och det är inte heller någon skillnad mellan tjejer och killar vilka som lider av det. En av kuratorerna svarar så här på frågan om vilken problematik tjejer brukar ha:

”Så är det nog att tjejerna är inåtvända då. Då kan det komma detta med självskadebeteende, känsla av meningslöshet, inte duga, också prestationsångest [...] Man ska vara både snygg, smart, duktig, ja du vet.”

Kuratorns beskrivning berättar att i samband med ångest kring prestation så kan även fler bieffekter som inverkar negativt på enskilda tjejers mående förekomma. Det säger inte vilket problem som skulle vara grunden till de andra, men att de är vanligt förekommande tillsammans. Även en annan kurator berättar om problemet med prestationsångest och tjejer och förklarar att dessa ofta är de som är tysta och inte säger ifrån, och att det därför kan vara svårt att upptäcka vilka dessa är och kunna erbjuda hjälp. När kuratorer som beskriver denna problematik förklarar hur den tar sig uttryck så kan det låta så här:

”Det psykosomatiska är väldigt vanligt på den här skolan, barn som har ont i magen. Man vet att dom inte har några fysiska åkommor men dom kan inte svara på vad det är.”

Hos de fyra kuratorer som beskrev problem med prestationsångest hos tjejer så var det även vanligt förekommande med att ungdomarna har ont i magen på skolan. Kuratorerna ger även en bild av att problem med självskadebeteende har ökat hos tjejer och då är ett av de vanligaste sätten att göra detta på genom att skära sig på handleder och armar. Dessa förklarar kuratorerna som symptom på att tjejerna mår dåligt psykiskt och att självskadebeteendet är ett sätt att tillkalla uppmärksamhet att man behöver hjälp. Dessutom beskrivs hur sådant beteende kan ”smitta” av sig till andra vilket gör att det kan sprida sig snabbt om någon i klassen mår dåligt och har ett självskadebeteende.

Kraven på att prestera på prov och få bra betyg nämns som stressfaktorer i intervjuerna. En av kuratorerna nämnde även att kraven på prestation kan komma från annat håll utanför skolan:

”Både svenska och invandrarflickor som vi har här på skolan har höga förväntningar utav föräldrarna. Det kan jag specificera som en grej. Skolresultaten, att ha bra betyg.”

För att sammanfatta dessa resultat så kan vi se att krav på prestation ofta är sammankopplad med psykisk ohälsa på flera olika plan och att det även kan ta psykosomatiska uttryck. Det är även så att de tjejer som har dessa krav på sig kan vara tystlåtna vilket gör dem svåra att upptäcka och därmed också svårare att hjälpa.

Tidigare forskning i form av Westlings SoU-rapport (2009) visar på samma resultat som i studien att tjejer oftare internaliserar sina problem än killar, vilket tar sig uttryck att tjejer oftare mår psykiskt dåligt och att killar är mer utåtagerande. Även en forskningsrapport från Holland (Bakker et al., 2010) visar på att tjejer oftare lider av psykisk ohälsa än killar, vilket kan vara en följd av dem oftare internaliserar sina problem. Landstedts avhandling (2010) visar även den på att tjejer oftare lider av psykisk ohälsa vilket kopplas till prestationskrav men även hur utseende och de sociala relationerna har betydelse för den psykiska hälsan, vilket innebär att flera faktorer inverkar på tjejers psykiska välmående.

För att använda Butlers (2007) teori om performativitet vid analysen av denna problematik så kan vi först titta på tendensen att tjejer är de som oftast lider av psykisk ohälsa vilket ofta är kopplat till krav och prestation. Då problematiken är markant större bland tjejer, kan frågan ställas på vilket sätt tjejernas genusroll bidrar till detta. Om genus är något som ständigt skapas, så kan resultaten tolkas som att det i högstadiets kontext skapas genusroller som för tjejer fungerar destruktivt på flera plan. Förväntningar på vad en tjej ska prestera, både från henne själv och från omgivningen, verkar vara av den grad att många mår psykiskt dåligt av dem. Enligt Butler är alla involverade i skapandet av dessa roller, vilket innebär att tjejerna själva och omgivningen har en syn på vad en tjej ska prestera som ligger över gränsen för vad tjejer klarar av vilket går ut över deras hälsa.

Om vi använder Bourdieus (1999) teori om en individs habitus tillsammans med performativitetsteori för att tolka denna problematik, så skulle det kunna innebära att tjejer och killar har olika inlärda handlingsmönster vilket gör att de agerar olika i specifika situationer. Genom att använda habitus så skulle det innebära att dessa tjejer har blivit inlärda och agerar på ett sätt som ofta innebär att de har krav på att prestera mer än vad de egentligen klarar av. Med andra ord har ett habitus blivit inlärt som inverkar destruktivt mot individen då det ställs krav som inte stämmer överens med kapaciteten att prestera. Precis som med Butlers teori om skapande av roller, baseras handlingarna i nuet på erfarenheter vilket kan kopplas till att tjejers psykiska hälsa har försämrats över tid. Det i sin tur innebär ett ökat inslag av prestationskrav i hur tjejer lär sig hur de ska agera.

Min tolkning är att det som förväntas av tjejer från andra, men även dem själva, ligger på en nivå som riskerar att gå ut över den psykiska hälsan. Att skillnaden mot killar i samma ålder är så pass stor gällande denna problematik pekar på att skolan behöver vidta åtgärder för att hjälpa dessa tjejer, men även för att förebygga psykisk ohälsa. Vad kuratorerna beskriver pekar även på att det är ett mångfacetterat problem som troligtvis inte har några enkla lösningar. Om vi tolkar Butlers teori så kan vi ana att det inte är helt lätt att förändra de roller som vi skapar åt varandra, då dessa är något vi tar för givet. Samtidigt visar dock forskning på att tjejer mår allt sämre. Om vi då använder Butlers teori skulle det kunna betyda att tjejers genusroll är föränderlig över tid och att det i den rollen har tillkommit ökade krav på prestation i skolan vilket även har bidragit till en ökad psykisk ohälsa. Om vi fortsätter att titta på den tidigare forskningen så kan en tolkning vara att tjejers benägenhet att oftare internalisera sina problem är en faktor som leder till att risken för psykisk ohälsa ökar. I och med att killar är mer utåtagerande får de utlopp för sina jobbiga känslor på ett annat sätt och är lättare att arbeta med, då de personerna är synliga och går att hitta tidigare. Samtidigt visar även forskningen på att tjejer har krav på att lyckas på flera plan, vilket ytterligare komplicerar den problembild som dessa tjejer har, då det kan tolkas som att krav och prestation genomsyrar stora delar av vardagen både inom och utanför skolan.

7.2 Normavvikelse

Under intervjuerna ställde jag en fråga huruvida den psykiska hälsan påverkas om en elev har ett könsöverskridande beteende eller klädsel som avviker från normen om hur tjejer och killar ska klä sig. På den frågan så svarade en av kuratorerna så här:

”Det har jag varit med om vid ett par tillfällen faktiskt, pojkar som är lite mer ja... Feminint lagda [...] Han var jätteledsen, han blev retad för böj hela tiden och fjolla.”

Citatet berättar om att pojkar blir retade om de uttrycker sig på ett feminint sätt. Det var bara en kurator som hade erfarenhet av sådana händelser vilket kan innebära att det är relativt sällan som elever klär sig könsöverskridande och blir retade för det. Samtidigt var det också bara en kurator som berättade om upplevelser att öppet homosexuella par hade blivit retade av andra elever och mått dåligt av detta, och flera kuratorer berättar om att ett skäl kan vara att många elever inte har börjat ha kärleksrelationer än i den åldern utan att det kommer senare.

Dock upplevde alla kuratorer samma sak vad det gäller acceptansen från andra elever när någon avviker från normen och klär eller beter sig annorlunda från mängden. De berättade att de som avviker får det tufft, då det är svårt att undvika att få negativa kommentarer angående sitt uttryck. Den utsatta positionen som avvikaren får kan i sin tur öka risken för att inverka negativt på den psykiska hälsan. Dock betonar kuratorerna att det gäller avvikande beteende generellt sett och inte enbart kopplat till elever som bryter mot traditionella könsroller. Samtidigt berättar en av kuratorerna att de materiella förutsättningar olika elever har spelar stor roll för hur de mår, t ex om de har rätt kläder och mobiltelefon. En av kuratorerna berättar så här angående att avvika från gällande normer:

”Det finns ingen som klär sig könsöverskridande här. Det har aldrig förekommit på den här skolan, det är väldigt stereotyp. Men dom som sitter på den känslan eller tanken har det nog jättetufft. [...] Det finns liksom inga förebilder heller. ”

Även andra kuratorer som inte själva hade erfarenheter av sådana fall berättade att de trodde att elever som skulle klä sig könsöverskridande eller vara öppet homosexuella skulle få det tufft och löpa större risk att det skulle påverka den psykiska hälsan negativt. En kurator berättar om att det största problemet på skolan, samt orsak till psykisk ohälsa hos elever, är utanförskap. Dessa elever mår dåligt när de inte har någon vän att vara med och när de inte passar in bland de andra eleverna. Vidare uttrycker kuratorn att det är ett svårt problem att arbeta med och förebygga, då det är komplicerat att få andra elever att behandla de personer som avviker på ett tillåtande sätt.

För att sammanfatta dessa resultat så kan vi se att elever som avviker från normen vad det gäller klädsel eller beteende riskerar att bli utsatta för att andra elever retar dem vilket i sin tur kan vara en faktor som bidrar till att påverka den psykiska hälsan negativt. Samtidigt kan inte denna utsatthet kopplas enbart till könsöverskridande uttryck eller beteende, utan de elever som på olika sätt avviker från normen behandlas överlag på liknande sätt utav andra elever.

En forskningsrapport (Bakker et al., 2010) visar på att mobbing och utanförskap leder till samma typ av psykisk ohälsa vilket stämmer överens med resultaten i denna studie. Den övriga forskningen behandlar ej ämnet utanförskap särskilt noggrant. Dock tar Westlings

SoU-rapport (2010) samt Landstedts avhandling (2010) upp hur de traditionella könsrollerna påverkar ungdomar och att det som Landstedt beskriver finns både fördelar och nackdelar för individen att endera tillhöra eller avvika från de traditionella könsrollerna. Det fanns exempel i resultaten på personer som hade avvikit från de traditionella könsrollerna vilket hade lett till psykisk ohälsa. Huruvida det är tydligt sammankopplat till avvikelse från könsroll är svårare att säga, då resultaten visar på att avvikare överlag behandlades på ungefär samma sätt. Studiens resultat berättar ej närmare hur graden av negativ behandling mot avvikare kan variera beroende på avvikelsen natur, varpå det är svårt att bedöma hur olika typer av avvikare behandlas.

Genom att tillämpa Butlers (2007) teori om genusidentitet på dessa resultat så går att se exempel på att elever som har avvikit från normen har blivit retade och att den psykiska hälsan försämrats på grund av detta. Dock går det ej att se att en avvikelse från genusidentitet och gällande normer för denna skulle särskilja sig från alla andra former av avvikelse från normer gällande hur dessa individer blir behandlade av andra elever. Men för att förstå de nämnda exemplen kan genusidentiteten användas för att beskriva hur en avvikelse från den förväntade genusidentiteten innebär att elever blir negativt behandlade av andra elever. Butler förklarar att genusidentiteten är nödvändig för att förstå en individ, och då kan det betyda att ett överskridande av genusgränser ger en följd av minskad begriplighet av individen hos omgivningen. Denna minskade begriplighet kan därför leda att omgivningen får svårare att förstå och bemöta individen vilket kan vara en källa till utanförskap.

Foucaults (1987) teori om hur skolsystemet är uppbyggt kring belöning och bestraffning kan belysa problematiken med psykisk ohälsa, för att förstå varför situationen ser ut som den gör i dagens skola. Resultaten visar på att de elever som avviker från normen, i form av klädsel och uttryck, är relativt få men att de ofta blir retade eller hamnar i utanförskap. Med Foucaults teori kan vi tolka det som att skolan som system har en drivkraft att få elever att göra samma sak, det vill säga prestera och klara av de uppsatta målen. Det får som följd att elever belönas eller bestraffas i form av betyg och omdömen. Denna form av likriktning menar Foucault färgar av sig på hur eleverna behandlar varandra i skolan. Det betyder att avvikelse från normen ses som något negativt på samma sätt som avvikelse från att prestera efter skolans mål. Det innebär även att elever skapar sin hierarki, precis om skolan är uppbyggd, vilket ger

en del elever mer makt och handlingsutrymme att styra över vilka normer och regler som gäller. Denna teori skulle därmed kunna bidra till att förstå de få avvikelserna från normen i skolmiljön och att de som ändå avviker ofta blir behandlade på ett sätt som de inte mår bra av. Foucaults teori kan även förstås tillsammans med Butlers begrepp genusidentitet då skolsystemet kan sägas bibehålla könsrollerna hos tjejer och killar då det är uppbyggt för att minimera avvikelse, vilket innebär att elevernas möjligheter att röra sig utanför könsrollerna begränsas eftersom det då uppfattas som en avvikelse.

Vidare beskriver Foucault (1993) utestängningsprocedurer inom de diskurser som existerar i samhället och menar att förbudet är ett av de vanligast förekommande. Det innebär att det finns restriktioner om vem som får utrymme att uttrycka sig om vad, vilket i skolmiljön bestäms i och med den hierarki som finns. Tillsammans med Bourdieus (1999) teori om det sociala rummet kan det förstås som att det kapital en individ har med sig kan avgöra dels vilken position denne får i skolan, beroende på kapital, och vidare även vilka möjligheter och vilken makt individen har att påverka diskursen. Det i sin tur påverkar hur normen regleras och hur avvikare därmed blir behandlade av omgivningen. När det gäller hur ekonomiskt och kulturellt kapital påverkar det sociala rummet, finns berättelser om det ekonomiska kapitalets betydelse i resultatet, då det kan styra om en elev har ”rätt” kläder. Vad det gäller kulturellt kapital så är det svårare att tyda, i en skolmiljö kan det handla om olika saker beroende på skolans aktuella kultur bland eleverna, och resultaten visar inga tydliga tecken på vad detta kapital skulle kunna innehålla.

Min tolkning av dessa resultat är att det är komplicerat att bedöma vad olika typer av avvikande beteende i skolmiljö har för effekter på individen, när det gäller graden av negativ inverkan på den psykiska hälsan. Det som är tydligt är dock att avvikande beteende överlag bemöts med att bli retad eller att bli utanför, men det går inte att se huruvida könsöverskridande beteende eller klädsel blir bemött som mer negativt av andra elever än andra former av avvikelse. Som både resultat och forskning visar på är det mer troligt att tjejer än killar drabbas av psykisk ohälsa, vilket tillsammans med de teoretiska begreppen kan förstås som att den roll tjejer generellt sett har innefattar krav på prestation och att vara lyckad inom flera områden på en nivå som innebär att det inverkar negativt på deras psykiska hälsa. Därmed kan det tolkas som att bland de egenskaper som tjejer förväntas inneha både av sig

själva och av omgivningen, inbegriper egenskaperna höga krav som många inte klarar av. Hur själva skolan som system är uppbyggt och hur det påverkar individens utrymme att uttrycka sig och den psykiska hälsan är även det komplicerat att bedöma. Dock skulle teori om skolans inneboende system att driva elever åt samma håll förklara begränsade möjligheter för individer, inom vilka ramar de kan uttrycka sig utan att riskera att hamna i utanförskap.

7.3 Bakgrundsfaktorer

I sökandet efter kuratorer att intervjua ämnade jag komma till områden där elevernas bakgrund med hänsyn till klass och etnicitet varierade, vilket jag vidare under intervjuerna ställde frågor om. Det jag ville efterforska var om det gick att se mönster i vilka som söker hjälp och vilka som inte gör det, för att vidare kunna se om den psykiska ohälsan tar olika uttryck hos olika grupper. De olika skolor som jag besökte var i olika delar av Göteborg samt i kranskommuner och spridningen mellan elevernas bakgrund varierade mellan alla skolor. En fråga som ställdes under intervjun var om den psykiska ohälsan tar sig olika uttryck hos olika grupper, och då svarade en kurator så här på den frågan:

”Nej, det tycker jag inte. Jag tycker alla söker oavsett bakgrund, faktiskt.”

Även två andra kuratorer gav uttryck för denna upplevelse att de elever som söker hjälp för psykisk ohälsa är spridda över alla de olika grupper som är representerade på skolan. Eleverna på dessa tre skolor var av olika klass- och etnicitetsbakgrund varpå inga samband kunde ses till detta. Det fanns dock andra upplevelser och en annan kurator svarade så här på samma fråga som ställdes ovan:

”Ja, det är nog faktiskt så att det är dom lägre, om vi talar klasskillnader då. Det är nog dom som kommer mer, det tror jag faktiskt. Dom andra kanske har andra ställen, dom kanske pratar bättre hemma. Så kan det vara.”

Vidare förklarade denna kurator att även om den psykiska hälsan kan skilja sig mellan olika klasser så är mobbning något som förekommer inom alla grupper. Förutom denna beskrivning berättade en annan kurator om liknande upplevelser rörande att det är de elever som har det

tuffare hemma som söker hjälp hos kuratorn. Denna kurator berättade också om hur det kan påverka vad en familj har för ekonomiska förutsättningar:

”Det kan nog ofta vara så att dom föräldrar som har det bättre ställt och kan ge mer stöd har utrett vilken diagnos deras barn har innan dom börjar på högstadiet, så vet vi om det och kan arbeta med det på ett annat sätt.”

Detta var en enda beskrivning av denna form av problematik men det kan ändå ge en bild av att de olika förutsättningarna elever har i sin hemmiljö kan vara en faktor som spelar in för vilket stöd en elev kan få i skolan. Vidare ställdes inga närmare frågor kring hemmiljön under intervjuerna då studien fokuserade på arbete och situationer kopplade till skolan. Bland de två skolor där skillnader uppmärksammats att elever från lägre klass oftare söker hjälp än andra fanns ej likheter i etnicitetsbakgrund. Under intervjun ställdes en fråga angående hur problematiken hos tjejer och killar ser ut och då gav en kurator det här svaret:

”Killarnas problem kan vara, ibland, att man inte pratar lika öppet som tjejerna [...] Kontra att jag har invandrartjejer som inte heller kan prata hur dom vill.”

Denna kurator beskriver en problematik mot bakgrund att tjejer oftare har lättare att prata om sina problem än killar, men lägger till att det inte gäller bland invandrartjejer. Alltså ska tjejerna i den första meningen förstås som de svenska tjejerna på skolan. Även en annan kurator berättar om erfarenheter där beteenden hos tjejer skiljer sig beroende på etnicitet. Båda dessa kuratorer arbetar på skolor där invandrarantalet är högre än på de andra tre skolorna där etniciteten svensk är i majoritet.

En sammanfattning av resultaten visar att det varierar mellan olika skolor huruvida elever med olika bakgrund söker hjälp för psykisk ohälsa samt om problematiken skiljer sig åt. Det finns därmed ingen tydlig koppling till att det skulle bero på skolans område eller hur många elever av olika bakgrund det finns på skolan. Däremot finns tendenser som visar på att klasstillhörighet skulle kunna påverka den psykiska hälsan, där en del elever från lägre klass mår sämre.

Jag tolkar resultaten angående hur elevers psykiska hälsa påverkas av deras bakgrund inte visar några tydliga mönster vad detta skulle kunna bero på. Även om det fanns kuratorer som uppgav att det fanns klassmässiga skillnader så fanns det även andra som uppgav att det inte fanns några skillnader. Detta skulle kunna betyda att orsakerna till psykisk ohälsa beror på andra faktorer eller hur olika faktorer samspelar. Eftersom resultaten varierade så kan de risker en elev har för att drabbas av psykisk ohälsa vara kontextbundet där olika faktorer spelar olika roll beroende på den aktuella kontexten. Tidigare forskning som redovisas i denna studie uppmärksammar överlag inte bakgrundsfaktorernas påverkan, men Landstedts avhandling (2010) redovisar resultat som visar på att den psykiska hälsan är sammankopplad till de elever som härrör i en lägre samhällsklass. Då avhandlingen är utförd i Sverige relativt nyligen tolkar jag det som att det skulle kunna styrka de tendenser som resultat i min studie visar angående att den klass en elev tillhör kan påverka den psykiska hälsan.

För att förstå hur dessa olika faktorer som ovan nämnts kan ha för påverkan så kan Mattssons (2010) beskrivning av begreppet intersektionalitet användas och i detta tema fokusera på kön, klass och etnicitet. Anledningen till att sexualitet inte står med var att resultaten inte gav någon information om hur denna hängde ihop med de andra kategorierna. Resultaten kan inte beskriva helhetsbilder för olika individer eller grupper där alla dessa tre kategorier inryms, så därför kommer analysen att kretsa kring några exempel som visar på hur den psykiska ohälsan ändå kan skilja sig åt. Genom att titta på kategorierna kön och etnicitet så visar resultaten på hur dessa variabler samspelar, då skillnader mellan tjejers beteende beroende på etnicitet hade uppmärksammats. Jag tolkar det som att det finns ett komplicerat förhållande och samspel mellan de olika variablerna, i detta fall kön och etnicitet, vilket innebär att ett särskilt beteende hos grupper med fördel bör analyseras utifrån den specifika kontexten. Däremot betyder inte det att inte jämförelser kan göras mellan grupper som lever under liknande förhållanden, men min poäng är att precis som resultaten visar och intersektionalitetsbegreppet menar, så är kontexten ytterst väsentlig när det kommer till att förklara hur mycket olika faktorer påverkar den psykiska hälsan. När det kommer till analys av hur klass samspelar med kön, etnicitet och sexualitet så innehåller inte resultaten sådana beskrivningar.

7.4 Genusroller

Ett av de fenomen som uppmärksammats i tidigare forskningsrapport (Jerdén et al., 2011) är att tjejer under högstadieperioden lider av sämre psykisk hälsa än killar, varpå jag under intervjuerna ställde frågor om hur situationen på respektive skola såg gällande detta fenomen. På frågan om det skiljer sig hur många som söker hjälp hos kuratorn bland tjejer och killar svarade en kurator så här:

” Ja, absolut! Det är ju ingen tvekan. Tjejerna söker liksom självmant hela tiden [...] Dom kan komma hit och prata bara och så är det inte bland killarna.”

Detta citat ger uttryck för att tjejer har lättare för att själva söka hjälp samt att de har lättare för att prata om sina problem i jämförelse med killar. När kuratorn förklarar vidare hur situationen ser ut så beskrivs hur denna problematik med att killarna är mindre benägna att själva söka hjälp ofta innebär att den psykiska hälsan är sämre hos dessa killar än hos tjejer, vid den första kontakten med kuratorn. Det förklaras med att dessa killar har burit på sin ohälsa under en längre period, innan de får kontakt med någon professionell som kan bidra med hjälp och stöd. Kuratorn resonerar vidare kring att det kanske skulle behövas andra former av stöd till dessa killar, som inte gillar att sitta ner i ett rum och prata om sina problem. Utöver detta så berättar två andra kuratorer om liknande upplevelser att killar har svårare med att prata om sina problem och att dela med sig på samma sätt med vad dem har inom sig. Dock berättar två andra kuratorer om att de har problem med att hitta de tjejer som mår psykiskt dåligt. En av orsakerna till detta tolkar de som att tjejerna som mår dåligt på skolan ofta är högpresterande och tystlåtna, vilket kan göra dem mindre benägna att söka hjälp själva. När det gäller vilken form av problem som tjejer och killar brukar ha så svarade en kurator så här:

”Om vi säger att killarna är utåtagerande då så är det nog att tjejerna är inåtvända då [...] Tjejer du vet, det kan ta sån tid med sånt där. Så att dom har nog gått och burit på det en längre tid känns det som.”

Förutom denna beskrivning så berättade en annan kurator om liknande fenomen på sin skola. Det var dock olika upplevelser hos kuratorerna angående denna fråga. Två berättade att tjejer

hade svårare problematik, två andra att det inte var någon skillnad mellan tjejer och killar samt en som tyckte att killarna hade svårare problematik. En kurator berättar till exempel så här när det gäller tjejernas problematik:

”När det gäller tjejer så är det ofta relaterat till prestationskrav och att man känner att man ska hinna med så mycket. Det är elevråd, fritidsaktiviteter och en massa vänner som ska hinnas med [...] Vad det gäller killarna så är det ofta att dom känner sig osäkra och att dom inte har någon att prata med, som dom söker hjälp för.”

Detta citat ger uttryck för att tjejers psykiska ohälsa är relaterad till prestation, vilket berörs tidigare i detta kapitel som flera kuratorer berättar om, men även för att killarna inte har någon annan att vända sig till för att prata om sina problem. Även tre andra kuratorer berättar om att killar mer sällan gillar att prata om sina problem i jämförelse med tjejer.

För att sammanfatta detta tema kan vi se att det finns skillnader mellan olika skolor och att det inte går att se några tydliga tendenser att det skulle vara vanligare med en viss typ av problematik hos tjejer och killar. Vad som går att se är att problematiken skulle kunna ha olika bakgrund, då tjejernas psykiska ohälsa oftare är kopplad till prestation i jämförelse med killarnas. Vad bakgrunden till killarnas ohälsa beskrivs inte särskilt ofta i resultaten, men vissa tecken tyder på en koppling till att killar har svårare för att prata om sina problem.

I likhet med tidigare forskning redovisar denna studie få resultat om spridningar inom kategorierna tjej och kille, varpå analysen fokuserar på just dessa två och förhållandet dem emellan. Av den tidigare forskningen så visar dessa ett tydligt mönster i att tjejer lider av mer psykisk ohälsa och internaliserar sina problem, samtidigt som killar oftare är utåtagerande och därmed externaliserar sina problem. Resultaten som redovisas ovan visar att så kan vara fallet men även på att det kan vara så att killar internaliserar sina problem och har svårt att prata om dem. Forskningen tar inte upp den variation som resultaten i denna studie visar på. Landstedts avhandling (2010) visade resultat om en tendens att killar skulle vara lika öppna som tjejer att prata om sina känslor och problem, så länge de kände att situationen var trygg, vilket det inte finns några tecken på i resultaten jag visar i denna studie. Vidare diskuterar dock Landstedt hur det finns både för- och nackdelar med att följa de gängse normerna för genus. Jag tolkar

därför resultaten som att det finns, eller kanske snarare skapas (om vi använder ett performativt synsätt), destruktiva egenskaper som ryms inom både genusrollen som tjej eller kille. Det jag menar med destruktiva egenskaper är att det finns förväntningar hos omgivningen på hur en tjej eller kille ska vara inom en viss normgräns vilket har till följd att både tjejer och killar mår dåligt. Resultaten visar på att både tjejer och killar mår dåligt och att de ibland har olika problematik som dem ibland uttrycker det på olika sätt. Jag kopplar det till en destruktiv påverkan för individen på grund av de möjligheter och begränsningar som finns för tjejer och killar inom respektive genusnorm.

Genom att tillämpa Butlers (2007) teori om performativitet så kan resultaten tolkas som att tjejers och killars genusroll skapas på ett sådant sätt att båda kategorierna mår dåligt av det. Resultaten visar dock på att beteendemönstren och problematiken gällande psykisk ohälsa varierar mellan olika skolor vilket med hjälp av Butlers teori kan ses som att de roller som skapas har en viss variation mellan de olika skolorna. Eftersom Butler menar att genus är något som hela tiden skapas, tolkar jag denna variation som förväntad då ingen skola är den andra lik då de består av olika människor. Det ger utrymme för att olika kulturer och diskurser utvecklas på olika skolor. Även om resultaten visar på att psykisk ohälsa hos tjejer och killar kan variera, så betyder det fortfarande att det sker inom vissa gränser, om vi använder oss av Butlers (2007) teori om genusidentitet. Eftersom genusidentiteten innebär att det finns vissa begränsningar för hur en individ kan uttrycka och bete sig utan att vara en avvikare, så finns det fortfarande roller för elever att förhålla sig till trots att dessa hela tiden återskapas, enligt performativitetsteorin. Resultaten visade även tendenser till skillnader då tjejers psykiska ohälsa oftare hade bakgrund i prestation och att killar oftare har svårare att prata om sina problem, vilket jag tolkar som ett tecken på att olika roller existerar som inverkar negativt för både tjejer och killar men på olika sätt.

För att utveckla förståelsen av dessa roller så kan Bourdieus (1999) teori om habitus användas tillsammans med Butlers (2007) teori om genusidentitet för att förklara hur skapandet av olika roller påverkar individen och dennes framtida handlingar. Då habitus handlar om hur en individs kapital ger möjlighet till att påverka dennes handlingsmönster så skulle det tillämpat tillsammans med genusidentitet kunna innebära, att tjejer och killar bär på olika kapital som en följd av olika uppfostran och bemötande från omgivningen. Det leder till olika

handlingsmönster som påverkar hur tjejer och killar agerar i specifika situationer, vilket leder till att det har en påverkan för den psykiska hälsan hos individen. Olika habitus innebär olika mönster för handlande vilket innebär att de för- och nackdelar som de för med sig, som resultaten ovan visar, därmed kan skilja sig mellan tjejer och killar.

7.5 Förebyggande arbete

Kuratorers arbete med elever som mår dåligt sker oftast i form av enskilda samtal men under intervjuerna fokuserades frågorna på hur det förebyggande arbetet ser ut. Eftersom Skollagen (SFS, 1985:1100) fokuserar på det preventiva arbetet ansåg jag det vara intressant för att se hur det arbetet var organiserat. Alla kuratorer som jag intervjuade ingår i vad de kallar för Elevhälsoteam på skolan. Detta team kan bestå av personer från flera olika professioner men i de aktuella skolorna har de bestått av minst skolkurator, skolsköterska, specialpedagog. Utöver dessa har en del skolor även haft skolläkare, skolpsykolog, lärarpedagog och socialpedagog. Det har varit olika mellan skolorna vilka av dessa som det funnits tillgång till och om det har varit på heltid eller vid behov. Arbetsledare i detta Elevhälsoteam är skolans rektor. Hur det förebyggande arbetet såg ut på de olika skolorna liknade varandra till viss del men det fanns även skillnader. En kurator berättade så här:

”När eleverna kommer hit går man runt i alla klasser och presenterar sig och dom får komma hit, alla klasser. Jag har tagit hit alla klasser så att dom i alla fall ska ha varit här en gång under sin skoltid.”

Alla kuratorer berättar att de går ut i klasserna och informerar om sitt arbete, när eleverna börjar högstadiet. En kurator berättar även att denne brukar träffa alla elever i årskurs sex och informera om skolan innan de börjar högstadiet, för att eleverna ska känna sig trygga när de väl börjar. Även en annan kurator berättar om ett samarbete med elevhälsoteamet, där de tar reda på vilka elever som ska börja högstadiet och försöker att anpassa klasserna så att det blir en bra gruppdynamik. Detta arbete fortsätter då lärarna på skolan aktivt under hela högstadieperioden arbetar med att stärka gruppsammanhållning och eleverna. Denna form av arbete förekom även på en annan skola om än i ett annorlunda upplägg. En kurator berättar om en aktivitet där elevhälsoteamet, tillsammans med skolans fritidsledare, en gång i veckan

har ett diskussionsforum med varje klass. I detta citat förklarar kuratorn varför det är viktigt att inte lärarna deltar på detta:

”Pedagogerna får däremot inte vara med på det här. Dom ska få känna att det är helt kravlöst, det är ingen som betygbedömer dom och liknande grejer.”

Detta forum ger utrymme för att diskutera olika värderings- och samhällsfrågor och en av grundtankarna är att det ska bidra till att stärka elevernas självkänsla. Denna aktivitet har enligt kuratorn fungerat bra och att det märks på eleverna att de tycker det är intressant att delta. När det kommer till hur förebyggande arbete ska organiseras så berättar en kurator så här:

”Det är ju inte så att det blir bättre ju fler man är, det ska ju vara rätt också. Det ska vara rätt personer som är med [...] Vi hade tidigare en klassmorfar som bara blev utslängd här, som inte hade någon förankring nånstans. Så kan man inte göra, det funkade varken för honom eller eleverna. Det blev fel alltihop, det måste vara genomtänkt.”

Den här beskrivningen ger uttryck för att fler resurser och insatser inte per automatik skulle innebära en förbättring, utan att det behöver vara genomarbetat och anpassat efter behovet. När det gäller hur det förebyggande arbetet ska organiseras så berättar en annan kurator så här:

”Utan relationer kommer man ingenstans, och det ser jag att det har hjälpt också [...] På vår skola har vi sagt att det är allas uppgift att vara ute och se barnen och hälsa på barnen, vare sig man är lokalvårdare eller rektor. Det tror vi är ett sätt att förebygga.”

Alla kuratorer upplever att de kan vara ett stöd och hjälpa elever men även att det finns allvarliga fall, där deras uppgift blir att vidarebefordra till en högre instans. Två kuratorer berättar om att många elever har kontakt med BUP och även anoreximottagningen, och i dessa fall har den psykiska ohälsan gått så långt att de inget kan göra än att skicka vidare ärendet. Dessa kuratorer resonerar kring att de tror att det förebyggande arbetet behöver starta

tidigare innan elever börjar högstadiet, för att fånga upp dem som mår dåligt innan det har hunnit gå så långt att t ex BUP behöver kontaktas.

För att sammanfatta detta tema så visar resultaten på att det förebyggande arbetet ser olika ut på de aktuella skolorna. Alla skolor har elevhälsoteam som träffas en gång i veckan för att diskutera ärenden och hjälpa varandra. När det kommer till preventivt arbete är det mer organiserat på vissa skolor än på andra och sker i olika former. Det framkommer även upplevelser om att det preventiva arbetet skulle behöva starta tidigare än när eleverna börja högstadiet, då en del elever mår så dåligt att hjälpen från en kurator inte är tillräcklig. Vad de olika skolornas förebyggande arbete har för effekt gentemot eleverna går ej av resultaten att bedöma.

Tidigare forskning gjord av Socialstyrelsen (2009) i form av en nationell inventering om skolhälsovårdens arbete, visar att det behövs mer utvärderingar av vilka metoder som ska användas inom förebyggande arbete och att det behövs med utbildning för personalen. I jämförelse med resultaten från denna studie så stämmer det väl överens med Socialstyrelsens rapport. Socialstyrelsen menar att de riktlinjer som finns för hur arbetet ska organiseras idag är få och att det behövs utvärdering av de metoder som ska användas för att sedan kunna sprida dessa till landets skolor. Jag tolkar Socialstyrelsens rapport som en riktning mot evidensbaserade metoder och en likriktning av vilka metoder som ska användas inom skolhälsovårdens arbete. Resultaten i min studie visar dock att skolor som ligger i olika områden kan ha skilda problem som kan behöva skilda lösningar och arbetsätt. En kurator berättar t ex om vikten av att insatser är väl förankrade då fler och större insatser inte nödvändigtvis innebär förbättring, då det behöver utföras på rätt sätt.

För att titta på hur det förebyggande arbetet fungerar så kan vi använda oss av Paynes (2008) beskrivning av systemteori. Även om inte resultaten kan ge någon bild av de olika formerna av förebyggande arbete har för effekt mot eleverna så kan ändå systemteori hjälpa att förstå vad det arbetet har för effekt, om vi ser skolan som ett system. Payne förklarar att systemteori innebär att ett system och dess delar, i detta fall skolan och alla personer som finns där, hela tiden påverkas av varandra. När det gäller skolan så innebär det t ex att när nya elever börjar på skolan, så påverkar det de elever som gick där sedan tidigare. På det sättet kan vi förstå att

ett förebyggande arbete därför påverkar systemet eftersom det sker något inom systemet. Till vilken grad detta påverkar det specifika systemet kan vara svårt att bedöma och jag tolkar det som att det kan bero på hur pass kontroversiellt arbetet är i förhållande till skolans dagliga rutiner. Ett arbete som är någorlunda förväntat hur det ska se ut, påverkar systemet i mindre grad och ett mer uppseendeväckande arbete kan därför leda till en större påverkan, i både positiv och negativ riktning.

För att föra in Foucaults (1987) teorier om hur skolsystemet är uppbyggt så tolkar jag, mot bakgrund av studiens resultat, att det bör vara viktigt att det finns en medveten hos personalen på en skola vilken makt de har gentemot eleverna. Om vi samtidigt med Foucaults teori placerar skolan i ett systemteoretiskt perspektiv så innebär det att personalen på en skola har stor makt att påverka eleverna. Systemets delar påverkas av de förändringar som sker och det är lärare och elevhälsa som har makten i skolan att kunna stå bakom sådana förändringar. För att kunna använda denna makt tror jag det behövs en medvetenhet om att den existerar och på vilket sätt den fungerar, för att lättare kunna hantera den och använda den. För att kunna organisera det förebyggande arbetet på ett verkningsfullt sätt bör personal, sett ur ett systemteoretiskt- och Foucaults perspektiv, därför förstå vilken makt de har att påverka och utifrån skolans specifika situation organisera arbetet efter hur skolan som ett system ser ut idag.

7.6 Sammanfattning

Av de resultat som jag har presenterat så var det tydligaste sambandet med psykisk ohälsa i samband med krav och prestation. Detta var en koppling som främst noterats hos tjejer och en del beskrivningar tydde på att dessa prestationskrav inte bara gäller i skolan utan även i på övriga arenor i tjejers vardag. En annan tydlig tendens som jag uppmärksammade var hur de elever som avviker från normen behandlas, då det visade sig att dessa elever ofta får utstå att blir retade eller hamna utanför vilket jag tolkade som en koppling till psykisk ohälsa. Vidare framkom att det kan finnas väsentliga skillnader mellan olika skolor i hur elevers psykiska hälsa ser ut och vilken typ av problem dem har. Själva spridningen var ett intressant fynd i sig, som visar en tendens att problematiken med psykisk ohälsa är komplex där många faktorer kan påverka. Vad det gäller förebyggande arbete så var det också olika på skolorna men resultaten gav inga indikationer på att vissa former skulle vara mer effektiva än andra.

Analysen av resultaten fokuserade på hur konstruktionen av olika kategorier och makt kan påverka den psykiska hälsan. Det fanns dock spridningar i resultaten som teorierna inte kunde förklara, vilket jag tror beror på att det inte fanns tillräckligt med information. Exempelvis gick det ej att göra en fullständig intersektionell analys. Däremot bidrog teorierna till att ge en möjlig förklaring till de bakomliggande faktorerna till psykisk ohälsa som ändå kan öka förståelsen för problematiken. Analysen kan kritiseras för att utgå från de kategorier som de använda teorierna anser bidrar till att skapa skillnader mellan människor, men jag anser det vara nödvändigt att använda dessa för att lyfta den problematik som kan dölja sig bakom kategorierna. Jag anser att det behövs en medvetenhet om hur kategorierna fungerar och dess möjligheter och begränsningar för att kunna spåra de negativa konsekvenserna av deras existens. Då denna studie ämnar hitta förklaringar till psykisk ohälsa med utgångspunkt att det skiljer sig mellan olika kategorier ansåg jag det lämpligt att analysera resultaten med konstruktionsteorier.

8. Diskussion

I detta avslutande kapitel kommer jag att försöka besvara studiens frågeställningar samt diskutera de resultat som redovisats. De resultat som jag väljer att lyfta fram i detta kapitel är de fynd som jag anser vara av särskilt vikt att föra en fördjupad diskussion kring, med utgångspunkt i frågeställningarna med även intressanta fynd som upptäcktes utöver dessa. Slutligen kommer jag även att ge förslag till vidare forskning inom området psykisk ohälsa.

8.1 Diskussion av studiens resultat

Den första frågeställningen berörde hur tjejers psykiska hälsa påverkas av faktorerna kön, klass, etnicitet och sexualitet. Som jag har beskrivit i analysen så gav ej materialet möjlighet att göra en fullständig intersektionell analys utifrån dessa fyra olika faktorer och därför lade jag istället fokus på att titta på hur kön påverkar. Ett av de tydligaste resultaten var en skillnad mellan tjejer och killar, där tjejer upplever högre krav att prestera i skolan. Det fanns även indikationer på att dessa prestationskrav även existerar hos dessa tjejer utanför skolan på andra områden i deras vardag. I detta fall är alltså kön en faktor som påverkar den psykiska hälsan negativt. Det hade varit intressant att med ytterligare information studera hur kön

tillsammans med de andra faktorerna i ett intersektionellt perspektiv samspelar. För även om resultaten visar att kön påverkar så tror jag att vi behöver titta på fler faktorer för att förstå varför tjejer mår sämre än killar på en specifik skola. Även om en del resultat pekade på en koppling mellan psykisk hälsa och klasstillhörighet, så berättade de ej om fördelningen mellan tjejer och killar. Jag tror att det kommer att finnas delar av problematiken som inte kommer att kunna förklaras om vi inte har inblick hur alla de olika delarna påverkar en individ, vilket är poängen med intersektionell analys. I olyckliga fall skulle det till och med kunna leda till felbedömningar av en situation då det kan finnas olika faktorer som påverkar olika mycket, vilket innebär att om vissa delar inte tas med kanske förklaringen till en problematik blir otillräcklig och därmed kanske även felaktig. Detta resonemang hänger samman med de berättelser som en del kuratorer delgav mig angående att elever på högstadiet är lättpåverkade vilket kan innebära att beteenden kan ”smitta” av sig till andra elever. Om det är så att detta stämmer så anser jag att vikten av en helhetsbild vid undersökande av bakgrunder till psykisk ohälsa blir ytterst viktig. Jag tycker även att den variation som resultaten visar gällande psykisk ohälsa på olika skolor styrker att det är flera faktorer som kan påverka. Den faktor som är viktig i ett sammanhang är inte det i ett annat t ex.

Den andra frågeställningen ämnade söka svar på vilken betydelse konstruktionen av genus har för tjejers och killars psykiska hälsa. Med hänvisning till den första frågeställningen i stycket ovan, så valde jag att söka förklaringar till varför den psykiska hälsan skiljer sig mellan tjejer och killar med hjälp av teorier att dessa olika roller är skapade och ständigt reproduceras. Resultaten visade att det kan skilja sig mellan olika skolor hur tjejer och killar mår, men jag uppmärksammade ändå tendenser att tjejers psykiska ohälsa oftare är sammankopplad med prestationskrav i jämförelse med killar. Det fanns även tendenser till att killar mer sällan söker hjälp för sina problem och att de har svårare att prata om dessa med kuratorn. Båda dessa tendenser visar på problem som tjejer och killar har som inverkar negativt på deras egen hälsa och då problemen skiljer sig åt, så gör jag en tolkning att det kan bero på att genusrollernas konstruktion skiljer sig åt. Den tolkningen stärker jag genom bakgrunden att dessa elever går på samma skola och lever ungefär samma förhållanden (även om självklart variationer kan förekomma i hemmiljö mm). Av dessa anledningar blir en analys av genusroller intressant. Analysen visar att de roller som skapas för både tjejer och killar innehåller delar som påverkar individen negativt, exempelvis i tjejernas fall med för höga

prestationskrav och i killarnas fall att ha svårigheter att prata om sina problem. Med denna analys så innebär det att hur kompositionen av dessa ser ut för med sig nackdelar som individen kan få svårt att stå emot, då genusidentiteten är en viktig del av en individs identitetsskapande. Det skulle bidra till att förklara varför en individ själv ändå tar till sig de negativa delarna av en genusroll. En ytterligare förståelse till varför individen inte ifrågasätter dessa negativa delar är att genusnormen är så pass naturaliserad att den tas för given. Jag tror att det är viktigt med en medvetenhet hos de kuratorer som arbetar, och övriga inom skolan, om de olika genusroller som skapas för tjejer och killar. Med en förståelse för dessa roller och hur de är konstruerade med dess möjligheter och begränsningar, så kan exempelvis ytterligare förklaringar ges till en specifik individs problematiska situation. Ur detta kan då frågan väckas huruvida arbetet bör anpassas efter olika genusroller när det är riktat till tjejer och killar som grupp. I denna fråga är jag osäker och mot bakgrund av performativitetsteori så tror jag det finns en risk i att förstärka skillnaderna mellan tjejer och killar. Skälet till det är att följderna av en sådan uppdelning är svårbedömd, även om de på ett sätt uppenbara effekterna i att anpassa hjälp efter individers behov tas i beaktande. Med det menar jag att skolan skulle bidra till att skapa roller som förstärker skillnader vilket en skolorganisation bör vara försiktiga med, om vi tänker på vilken maktposition de har gentemot sina elever.

Den tredje frågeställningen gällande tjejers makt att påverka sin situation valde jag att ej använda i resultat- och analysarbetet vilket jag motiverar metodkapitlet. I den fjärde och sista frågeställningen undrade jag hur kuratorer upplever problemen med psykisk ohälsa i skolan och vilka möjligheter dem har att hjälpa de elever som mår dåligt. När det gällde kuratorernas arbete så fokuserade jag på det preventiva arbetet och vilken möjlighet de har att hjälpa elever som mår dåligt. Resultaten visade på att hur arbetet organiseras skiljer sig mycket åt mellan skolorna vilket det finns möjligheter till enligt min tolkning av Skollagen (SFS, 1985:1100). Där står visserligen att det ska ligga fokus på förebyggande arbete inom Skolhälsovården men inte särskilt detaljerat om hur detta ska gå till. Även om det kommer en ny Skollag (SFS, 2010:800) halvårsskiftet 2011 där mer detaljer har tillförts om hur arbetet ska se ut, tolkar jag det som att det fortfarande kommer att ligga mycket i ansvaret hos den enskilda skolan eller de kommunala riktlinjerna för den praktiska utformningen. När det då kommer till hur arbetet ska se ut så var det som sagt upplagt på olika vis och materialet gav inte några tecken på de olika formernas effekt. Utifrån resultaten tror jag ändå att det är viktigt att organisationen

inom skolverksamheten är medvetna om vilken makt de har över elever, när jag tolkar utifrån Foucaults teori och systemteori. Jag tror att en medvetenhet om vilken makt en person har utöver en annan ger denne en större möjlighet att påverka användandet av denna makt. Om makten finns där, vilket den enligt Foucault alltid gör, så innebär det att den påverkar förhållandet i en relation. Det innebär att om makten medvetandegörs så kan den även kontrolleras, vilket betyder att om en person är medveten och har goda intentioner så kan oanade negativa konsekvenser på grund av makten undvikas. Förutom att undvika det negativa så innebär det också en fördel av att kunna utnyttja makten för att uträtta goda saker, exempelvis ett mer effektivt förebyggande arbete mot psykisk ohälsa. Mot bakgrund av denna tolkning tänker jag att det preventiva arbetet skulle kunna organiseras på ett mer effektivt sätt om skolans organisation skulle vara mer medveten om vilken makt de har över sina elever.

Ett intressant fynd utöver studiens syfte var hur de elever som avviker från normen blir behandlade. Resultaten visar att dessa elever blir retade av andra elever eller hamnar i utanförskap, vilket alla intervjuade kuratorer hade erfarenheter av. Resultaten visade även att alla former av avvikelser behandlades på detta sätt, vare sig det handlade om könsöverskridande uttryck eller annan avvikelse från normen. Som jag upplever det så är normens makt stark inom skolan, och för att kunna hjälpa dessa personer som medvetet eller omedvetet avviker från normen att bli behandlade på ett negativt sätt, så bör de som arbetar inom skolan uppmärksamma detta. Teori om hur skolan som system fungerar och vilken makt som utövas gentemot eleverna borde uppmärksammas för att finna sätt att arbeta mot detta problem. Det skulle kunna hjälpa de som arbetar att förstå vilken makt de har och även för att kunna använda den i ett hjälpsamt syfte. Det var tydligt i resultaten att avvikelser från normen är sammankopplat med psykisk ohälsa, på grund av den behandling som dessa personer får utstå. Jag tror att det är viktigt för skolan att fundera på vilka budskap som sänds ut till elever och vilka förebilder som finns. Med budskap menar jag vad skolan sänder ut för signaler till eleverna både genom vad som sägs och inte sägs. Det som utelämnas kan vara av minst lika stor betydelse. Jag tror att det behövs ett aktivt arbete från skolans sida för att uppmuntra och välkomna att elever ska få uttrycka sig på olika sätt, för att på så vis kunna minska den negativa behandling som avvikare får utstå.

8.2 Förslag till framtida forskning

Under studiens gång har flera idéer väckts hos mig som skulle vara intressanta att forska vidare om. För vidare studier med kuratorer så skulle en fördjupning kring arbetssätt kunna ge en bättre bild av det preventiva arbetet mot psykisk ohälsa. Det skulle vara intressant att mer detaljerat studera hur mycket resurser som läggs på detta och hur de kommunala riktlinjerna ser ut. Då flera kuratorer nämnde att insatser skulle behöva sättas in tidigare än på högstadiet för att fånga upp de som mår riktigt dåligt så skulle en studie om den psykiska ohälsan i lägre åldrar vara intressant. Kunskap om hur det preventiva arbetet ser ut där och vilka resurser som läggs skulle kunna bidra med förståelse till varför situationen ser ut som den gör på dagens högstadieskolor. Syftet med denna studie var att forska ur kuratorers synvinkel men det skulle även behövas mer studier med ungdomar själva och då gärna med fokus på genusroller och maktperspektiv. Den frågeställning som berörde makt men som jag valde att lägga åt sidan skulle troligtvis fungera bättre i intervjuer direkt med tjejer. Vidare skulle fokusgruppsintervjuer med tjejer och killar angående genusroller och dess fördelar och nackdelar vara intressant att genomföra. Då min studie och tidigare forskning visar på att det finns många ungdomar som inte mår så bra i dagens samhälle så hoppas jag på fortsatt innovativ forskning inom området med nya infallsvinklar.

Källförteckning:

- Bakker, M.P.; Ormel, J.; Verhulst, F.C.; Oldehinkel, A.J. (2010). Peer stressors and gender differences in adolescents' mental health. *Journal of adolescent health*. 46(5), s. 444-450
- Bourdieu, Pierre (1999). *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos
- Butler, Judith (2006). *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag
- Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos
- Foucault, Michel (1987). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Lund: Arkiv
- Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion
- Jerdén, L.; Burell, G.; Stenlund, H.; Weinehall, L.; Bergström, E. (2011). Gender differences and predictors of self-rated health development among Swedish adolescents. *Journal of adolescent health*. 48(2), s. 143-150
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Landstedt, Evelina (2010). *Life circumstances and adolescent mental health: perceptions, associations and a gender analysis*. Diss. Sundsvall : Mittuniversitetet, 2010
- Larsson, S. (2005). Teori, metod och empiri. I: Larsson, S.; Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 20-31) Lund: Studentlitteratur
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod. I: Larsson, S.; Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 91-122) Lund: Studentlitteratur
- Mattsson, Tina (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Payne, Malcolm (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. 2., svenska utg. Stockholm: Natur & Kultur
- *Skollagen*. SFS 1985:1100
- *Socialtjänstlagen*. SFS 2001:453
- *SOU 2010:79*. Westling Allodi, Mara (2010). *Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritze

- Stadler, C.; Feifel, J.; Rohrmann, S.; Vermeiren, R.; Poustka, F. (2010). Peer-Victimization and Mental Health Problems in Adolescents: Are Parental and School Support Protective?. *Child psychiatry and human development*. 41(4), s. 371-386
- Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning
- Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber

Internetkällor:

- Den nya Skollagen. (Elektronisk) Tillgänglig:
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800>
(2011-03-18)
- Skolverkets hemsida. (Elektronisk) Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/20/99/Elevh%E4lsa9mars2011.pdf>
(2011-03-18)
- *Socialstyrelsen*. (2009) Skolhälsovårdens metoder för att förebygga psykisk ohälsa – en nationell inventering. (Elektronisk). Tillgänglig:
http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8443/2009-126-238_2009126238.pdf (2011-03-18)
- WHO (2011). *Definition av hälsa*. (Elektronisk) Tillgänglig:
http://www.who.int/topics/mental_health/en/index.html
(2011-03-18)

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Jag heter Joakim Målberg och studerar till socionom vid Göteborgs universitet. Anledningen att jag skriver till dig är för att jag söker informanter till mitt examensarbete som berör psykisk ohälsa hos ungdomar. Planeringen är att intervjua skolkuratorer för att få fördjupad kunskap om ämnet ur deras synvinkel. Låter det intressant så kan du läsa vidare.

Här följer i korthet syftet och hur studien kommer att genomföras:

Färska rapporter visar att den psykiska ohälsan hos ungdomar är sämre än tidigare och främst hos tjejer. Skillnaderna mellan tjejer och killar har även ökat jämfört med tidigare. Genus och makt är begrepp som ligger i fokus. Genom att intervjua kuratorer är min förhoppning att få en bild av denna problematik som ger ytterligare förståelse till varför situationen ser ut som den gör, med fokus på situationen i skolan.

Medverkande i studien gör detta på fullständig frivillig basis, och kan när som helst välja att avbryta sin medverkan. Intervjuerna beräknas ta cirka 45 minuter och kommer att spelas in med bandspelare. Information som jag får av informanterna kommer att hanteras med största möjliga försiktighet, så att anonymiteten kan bevaras. Likaså kommer information i den slutgiltiga rapporten ej gå att härledas till de enskilda informanterna. Studien kommer att publiceras på Internet.

Jag hoppas att du vill delta i studien och bidra med dina upplevelser och erfarenheter av detta ämne. Om så är fallet, kan du svara på detta mejl eller på telefon XXX-XXXXXX, så kan vi boka en tid för intervju. Jag är tacksam för svar snarast om intresse finns, då studien pågår under begränsad tid. Intervjuerna kommer att äga rum under mars månad. Om jag ej får svar på detta mejl, så kommer jag att kontakta dig via telefon mot slutet av veckan. Jag uppskattar även svar om du ej finner tid att delta i studien.

Vänliga hälsningar! / Joakim

Bilaga 2

Intervjuguide

1. *Dagens situation i skolan*

- Hur länge har du arbetat som kurator här? Är din tjänst på heltid? Tidigare erfarenhet?
- Arbetar du tillsammans med andra, t ex skolsköterska och skolpsykolog? I så fall, hur ser det samarbetet ut?
- Hur ser det preventiva arbetet ut gentemot eleverna? Tillgänglighet till kurator för eleverna?
- På vilka sätt brukar du få kännedom om att en elev skulle behöva hjälp från kuratorn?

2. *Psykisk ohälsa*

- Kan du säga något om vilken bakgrund eleverna har, spridning bland klass och etnicitet?
- Har du uppmärksammat någon skillnad bland olika grupper, vilka som söker hjälp hos kurator angående psykisk ohälsa?
- Gällande psykisk ohälsa, skiljer det sig hur denna tar sig uttryck bland tidigare nämnda grupper?
- Skiljer det sig hur många som söker hjälp angående psykisk ohälsa bland tjejer och killar?
- Skiljer sig den problematik som tjejer och killar söker hjälp för?

3. *Makt*

- Vad definierar unga tjejer som jobbiga situationer i skolmiljön?
- I nämnda situationer, vad känner tjejer att de har för makt att påverka situationen?
- Upplever unga tjejer att de kan få stöd och hjälp i jobbiga situationer?
- Känner tjejer att de kan göra sig hörda gällande saker som besvärar dem?
- Upplever unga tjejer att de blir förtryckta i skolan?

4. *Kön och genus*

- Har tjejer och killar någon uppfattning om att deras könstillhörighet skulle påverka deras situation?
- Resonerar ungdomar kring fördelar respektive nackdelar de eventuellt drar av sin könstillhörighet?

- Upplever ungdomar att deras psykiska hälsa påverkas av deras eventuella sexuella läggning eller könsöverskridande uttryck?

5. Kuratorers upplevelse

- Hur skulle du beskriva problemen med psykisk ohälsa i skolan idag?
- Har du märkt någon förändring av ungdomars problematik under den tid som du har arbetat?
- Vad upplever du att du har för möjlighet att hjälpa ungdomar?
- Hur mycket påverkas arbetet av de tillgängliga resurserna inom skolan?